

Ella Rissanen ja Nina Tallqvist

NUORTEN OSALLISUUDEN
TOTEUTUMINEN
KESKISUOMALAISESSA
NUORISOKODISSA

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Marraskuu 2015

MAMK
University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 17.11.2015
Tekijä(t) Ella Rissanen, Nina Tallqvist	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö
Nimeke Nuorten osallisuuden toteutuminen keskisuomalaisessa nuorisokodissa	
Tiivistelmä <p>Osallisuus on käsite, jota voi kuvailla monella eri tavalla. Lähtökohtaisesti osallisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta, mutta tärkeimpänä näkökulmana voidaan pitää yksilön osallistumista ja mielipiteen ilmaisemista häntä itseään koskevissa asioissa. Osallisuudesta on säädetty monissa eri laeissa, kuten lastensuojelulaissa, mutta sen toteuttaminen ja toteutuminen lastensuojelussa on vasta alkutekijöissään. Osallisuus on yksi tämän hetken puhuttelevimmista puheenaiheista lastensuojelun saralla. Miten voidaan taata nuorten mahdollisuus osallisuuteen ja vaikuttamiseen heitä itseään koskevissa asioissa?</p> <p>Opinnäytetyömme tilaaja on keskisuomalainen nuorisokoti. Tarkoituksenamme oli selvittää, miten osallisuus nuorten mielestä on toteutunut nuorisokodissa ja miten osallisuutta voisi kyseisessä organisaatiossa kehittää. Haastattelimme opinnäytetyötä varten kolmea nuorisokodissa tällä hetkellä sijoitettuna olevaa nuorta. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus, jossa käytimme teemahaastattelua aineistokeruumenetelmänä. Osallisuuden toteutumista on tarkasteltu opinnäytetyömme tuloksissa perustuen pitkälti Nigel Thomasin (2000) luomiin osallisuuden ulottuvuuksiin.</p> <p>Haastattelemamme nuoret kokivat osallisuuden toteutuvan kohtalaisesti, mistä esimerkkinä voi mainita sen, että jokaisella nuorella oli nuorisokodissa edes yksi aikuinen, jolle he kokivat voivansa kertoa mielipiteensä. Nuorten haastatteluista kävi ilmi myös asioita, joissa he kokivat osallisuutensa toteutuneen heikosti. Esimerkiksi nuoret kokivat, että tiedon saanti nuorisokodissa oli hankalaa ja riippui paljon siitä, keneltä ohjaajalta asiasta kysyi. Nuorten haastatteluista kehittämisen kohteeksi nousi esimerkiksi nuorten palaveri ja sen sisältö. Joissain tapauksissa nuorten kokemukset olivat toisiinsa verrattuina aivan päinvastaisia. Nuorten kokemukset osallisuuden toteutumisesta tuntuivat olevan yhteydessä siihen, kuinka paljon nuoria kiinnosti heitä itseään koskevat asiat sekä siihen, miten he kokivat heitä kohdeltavan nuorisokodissa.</p>	
Asiasanat (avainsanat) Lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus	
Sivumäärä 48 + 2	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä)	
Ohjaavan opettajan nimi Hanne Salovaara-Pitkänen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Keskisuomalainen nuorisokoti

DESCRIPTION

 <p style="font-size: 2em; font-weight: bold; margin: 0;">MAMK</p> <p style="margin: 0;">University of Applied Sciences</p>	<p>Date of the bachelor's thesis</p> <p>17 November 2015</p>
<p>Author(s)</p> <p>Ella Rissanen, Nina Tallqvist</p>	<p>Degree programme and option</p> <p>Civic Activities & Youth Work</p>
<p>Name of the bachelor's thesis</p> <p>Young people's social inclusion in a foster home in Central Finland</p>	
<p>Abstract</p> <p>Social inclusion is a concept, which can be defined in many ways. It means that an individual can express her opinion and can be part of something. Social inclusion is mentioned in many different laws such as child welfare law. Social engagement is still in its infancy. It is one of the most debated subjects in child welfare. How can we guarantee young people's chance for social engagement in matters regarding themselves?</p> <p>Our thesis was assigned by a foster home. In our thesis we are trying to find out what young people think about their social inclusion in a foster home and how it could be improved there. We interviewed three young people who lived in that specific foster home. Our thesis is a qualitative study in which we used theme interviews as a data collection method. We have used a modified version of Nigel Thomas's (2000) climbing wall theory in the analysis part of our thesis.</p> <p>The young people thought that inclusion was good, but there were also many things that could be improved. All the young people had the same things in mind in which their inclusion had not been so good. In some cases the young people's experiences were very different. The young people's thoughts about their inclusion was connected with two things: how the young people felt they were treated and how much they were interested in matters related to them.</p>	
<p>Subject headings, (keywords)</p> <p>Child welfare, foster care, social inclusion</p>	
<p>Pages</p> <p>48 + 2</p>	<p>Language</p> <p>Finnish</p>
<p>Remarks, notes on appendices</p>	
<p>Tutor</p> <p>Hanne Salovaara-Pitkänen</p>	<p>Bachelor's thesis assigned by</p> <p>Foster home in Central Finland</p>

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	2
2.1	Lastensuojelun periaatteet ja lähtökohdat.....	2
2.2	Sijaishuolto	4
3	OSALLISUUS	6
3.1	Osallisuuden teoria	6
3.2	Osallisuus laissa.....	8
3.3	Nuorten osallisuus lastensuojelussa.....	9
3.4	Aiemmat tutkimukset.....	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
4.1	Tutkimusongelmat	14
4.2	Teemahaastattelu	15
4.3	Aineistokeruuprosessin eteneminen	16
4.4	Haastattelujen kulku	17
4.5	Aineiston analyysi	18
5	TUTKIMUSTULOKSET	20
5.1	Nuorten kokemuksia nuorisokodin osallisuuden toteutumisesta.....	20
5.1.1	Mahdollisuus valita.....	20
5.1.2	Mahdollisuus saada tietoa	22
5.1.3	Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin	25
5.1.4	Mahdollisuus ilmaista itseään sekä saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen	28
5.1.5	Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin	30
5.2	Osallisuuden kehittäminen nuorisokodissa.....	31
5.2.1	Ohjaajien ja nuorten välinen vuorovaikutus	31
5.2.2	Säännöt.....	35
5.2.3	Nuorten palaverit	36
6	POHDINTA	37
6.1	Johtopäätökset.....	37
6.2	Yhtäläisyys aiempiin tutkimustuloksiin	38
6.3	Nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen yhteydessä olevat tekijät	40

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset	42
LÄHTEET	45

LIITTEET

- 1 Suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun
- 2 Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Nuoret näkevät osallisuuden todeksi ottamisena ja kuulluksi tulemisena. Nuoren lähellä oleva aikuinen voi olla asioista eri mieltä nuoren kanssa, mutta on tästä huolimatta valmis kuulemaan nuoren mielipiteen asioihin. Aikuinen arvostaa nuoren mielipiteitä ja osoittaa olevansa kiinnostunut niistä. Tämä vastavuoroisesti saa nuoren kuuntelemaan aikuisen mielipiteen ja arvostamaan häntä. Nuorella täytyy aina olla mahdollisuus osallistua lastensuojelun kehittämistyöhön sekä vaikuttaa omien asioidensa käsittelyyn lastensuojelussa (Vario ym. 2013, 32; 42). Millä keinoilla nuorten osallisuutta sitten saataisiin lisättyä? Entä miten nuorten mahdollisuudet osallisuuteen ja vaikuttamiseen pystytään turvaamaan tulevaisuudessa lastensuojelun kentällä?

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten osallisuus on toteutunut nuorten mielestä nuorisokodissa ja miten osallisuutta voisi kehittää siellä. Osallisuus kiinnostaa meitä ilmiönä, mutta aihe opinnäytetyöllemme tuli alun perin työelämän tarpeesta sekä siitä, että osallisuus on ajankohtainen teema lastensuojelun saralla. Opinnäytetyömme kaksi tutkimusongelmaa ovat:

- Miten osallisuus on nuorten mielestä toteutunut nuorisokodissa?
- Miten osallisuutta voisi kehittää nuorisokodissa?

Opinnäytetyömme tilaajana toimii eräs nuorisokoti Keski-Suomesta. Opinnäytetyötä varten haastattelimme nuorisokodin nuoria, jotta saisimme kuulla nuorten kokemuksia osallisuuden toteutumisesta käytännössä ja heidän ajatuksiaan osallisuuden kehittämistä kyseisessä organisaatiossa.

Osallisuus ilmiönä on tällä hetkellä hyvin puhuttava aihe lastensuojelun kentällä. Tästä esimerkkinä voi mainita vuonna 2011 toteutetun Uskomme sinuun – Usko sinäkin – sijaishuollon kiertueen, jonka pohjalta Lapsiasiavaltuutetun toimisto julkaisi ”Suojele unelmia, vaali toivoa” –nimisen raportin. Tästä raportista käy hyvin ilmi muun muassa se, kuinka lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret haluavat kokea tulevansa kuulluiksi sekä päästä vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Vuosien 2010-2011 aikana käynnissä ollut Lastensuojelun tieto ja tutkimus –hanke keräsi tietoa ja mielipiteitä lastensuojelun asiantuntijoilta liittyen esimerkiksi lastensuojelututkimuksen tilaan ja tutkimustarpeisiin. Hankkeen aikana haastateltiin yhteensä 87:ää

lastensuojelun asiantuntijaa 44 eri instituutiosta, joten voidaan selvästi todeta hankkeen tulosten antavan kattavan kuvan suomalaisen lastensuojelututkimuksen tilasta. Hankkeen tuloksissa yksittäisissä katvealueissa nostettiin esille tarve saada lisää tutkimuksia lasten osallisuuden ja oikeuksien näkökulmista. (Pekkarinen 2011, 56-57.) Tämä tutkimustulos itsessään jo kertoo siitä, että osallisuus tutkimusaiheena on hyvinkin ajankohtainen ja sille on selkeä tarve.

Lasten ja nuorten osallisuudesta on myös säädetty monissa eri laeissa kuten esimerkiksi lastensuojelulaissa, mutta osallisuuden toteutuminen ja toteuttaminen lastensuojelussa on nykyaikana vasta alkutekijöissään. Osallisuutta voi tarkastella monesta eri näkökulmasta, mutta tärkeimpänä ilmiönä voidaan pitää yksilön osallistumista ja mielipiteen ilmaisemista häntä itseään koskevissa asioissa. Unicefin (2014b) YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassakin sanotaan: ”Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.”

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

2.1 Lastensuojelun periaatteet ja lähtökohdat

Lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta ovat vastuussa ensisijaisesti lapsen vanhemmat ja muut huoltajat. Heillä on tarpeen tullen oikeus saada apua tähän tehtävään yhteiskunnalta. On yhteiskunnan velvollisuus puuttua Suomessa perheen tilanteeseen, jos lapsen huoltajat tai vanhemmat eivät pysty syystä tai toisesta huolehtimaan oman lapsensa hyvinvoinnista. Tällaisessa tilanteessa lapsen hyvinvoinnin turvaaminen on lastensuojelun tehtävä. Lastensuojeluviranomaisten on pakko ryhtyä toimiin tietyissä tilanteissa lapsen suojelemiseksi lastensuojelulain määräämänä, joten aina apu ei välttämättä ole vapaaehtoista. (Lastensuojelu.info 2015.)

Lastensuojelulain tehtävänä on taata lapselle oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, erityiseen suojeluun sekä turvalliseen kasvuympäristöön. Laissa on määritelty laajasti lastensuojelu ja siihen liittyvät toimenpiteet. Varsinaisen lastensuojelun tarvetta pyritään ennaltaehkäisemään lasten sekä nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimenpiteillä. Tarkoituksena on tarjota tukea ja apua riittävän ajoissa, ja

tätä kautta ehkäistä ongelmien syntyminen tai pahentuminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

Lastensuojelulaki määrittää Suomessa kaikki lastensuojelutoimet, ja tämän vuoksi kaikki lastensuojelun viranomaisten tekemät päätökset ja toiminta perustuvat lakiin. Lastensuojelulaki käsittää jokaisen Suomessa asuvan ja elävän lapsen riippumatta siitä, millaiset heidän taustansa ovat. Kunnan tehtävänä on järjestää lastensuojelun toteutuminen. Sosiaalityöntekijät vastaavat kunnissa järjestettävästä lastensuojelutyöstä. (Lastensuojelu.info 2014.)

Lastensuojelussa päätavoite on poistaa esteitä lapsen kehityksen tieltä ja vastata lapsen tarpeisiin. Jotta lastensuojelussa toimenpiteet voivat onnistua, täytyy niiden olla lainmukaisia, mutta myös emotionaalisesti sekä eettisesti kestäviä ja perusteluina täytyy käyttää tutkittua tietoa. (Taskinen 2007, 21.) On helpompi saavuttaa lastensuojeluasiakkaan kunnioitus ja luottamus, jos asiakasta kohdellaan asiallisesti ja toiminta on lain mukaista (Ikonen 2013, 52).

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen hyvinvointi sekä tasapainoinen kehitys lapsen omien toivomusten ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Huollon täytyy turvata myös läheiset ja myönteiset ihmissuhteet lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapselle tulee taata hyvä kasvatus ja hoito sekä hänen kehitystasoonsa ja ikäänsä nähden tarpeellinen huolenpito ja valvonta. Lasta kuuluu kasvattaa siten, että tämä saa osakseen hellyyttä, turvaa ja ymmärtämystä. Lasta ei saa kurittaa ruumiillisesti, alistaa tai kohdella muuten loukkaavasti. Lapsen kasvamista aikuisuuteen ja vastuullisuuteen sekä itsenäistymistä tulee edistää ja tukea. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1/1983.)

Lastensuojelussa asiakas tulee kohdata sekä yksilöllisesti että kokonaisvaltaisesti. Yksilöllisyys merkitsee sitä, että huomioidaan ajatus siitä, että asiakas on oman elämänsä ja arkensa asiantuntija. Kokonaisvaltaisuus sen sijaan tarkoittaa sitä, että ymmärtää lapsen elämän kokonaisuuden, sen osa-alueet sekä tapahtumapaikat. Näillä kaikilla on merkitys lapsen kehitykseen ja kasvuun, eikä kokonaisuuden ymmärtäminen ole mahdollista ilman lapsen ja hänen arkeensa tutustumista. (Kaikko & Friis 2009, 78.)

Lapsen tilanteessa tapahtuvat erinäiset muutokset mittaavat todellisuudessa sitä, miten lastensuojelussa on onnistuttu. Kaikkien toimenpiteiden täytyy aikavälistä riippumatta edistää lapsen kehitystä, eli niiden täytyy olla lapsen edun mukaisia. Lastensuojelun pitäisi pitkällä aikavälillä siis varmistaa lapsen kasvaminen vastuulliseksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi, joka on kyvykäs itsenäiseen elämään ja läheisiin ihmissuhteisiin. (Taskinen 2007, 21.)

2.2 Sijaishuolto

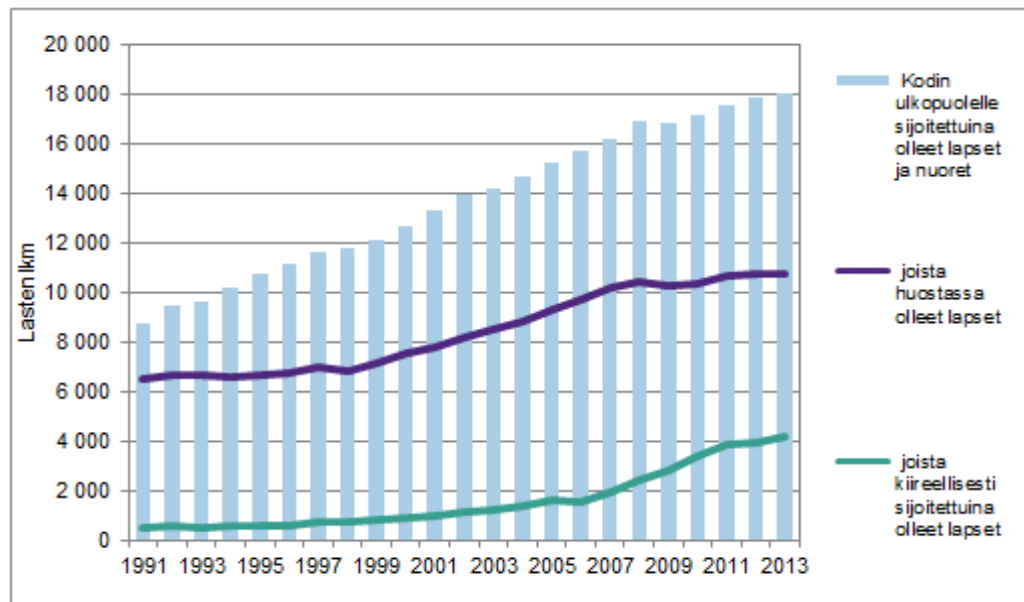
Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai jälkihuollon perusteella. Avohuollon tukitoimena tai jälkihuollon perusteella sijoitettaessa huoltajalla säilyvät kaikki lapsen huoltoon liittyvät oikeudet. Lapsen huolto siirtyy tietyiltä osin sosiaalitoimen vastuulle, kun lapsi sijoitetaan joko huostaan otettuna tai kiireellisesti sijoitettuna. (Taskinen 2007, 76.) Sijaishuolto tarkoittaa siis joko huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä oman kodin ulkopuolella. Se voidaan järjestää joko laitoshuoltona, perhehoitona tai jollain muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 49/2007.)

Ensisijaisesti lapsi tulisi sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, jos se on lapsen edun mukaista. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen pitäisi tapahtua niin, että lapsi sijoitettaisiin joko hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen kasvatuksestaan ja hoidostaan vastaavan henkilön kanssa yhdessä. Tällaisena tapahtuvaa sijoitusta ei voida käyttää huostaanoton vaihtoehtona tai korvikkeena, vaan ennemminkin ennaltaehkäisevänä keinona, mikäli huostaanoton kriteerit eivät täyty. (Saastamoinen 2010, 57–58.)

Mikäli sijoitus avohuollontukitoimena on tarpeen, lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin ilman hänen kasvatuksestaan ja hoidostaan vastaavaa henkilöä. Tällöin sijoituksen tarkoituksena on joko lapsen kuntouttaminen, lapsen tuen tarpeen arviointi tai lapsen huolenpidon järjestäminen väliaikaisesti hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. (Taskinen 2007, 43–44.)

Lastensuojelulain (2007) mukaan lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä. Huostaanottoon on ryhdyttävä myös, jos lapsi vaarantaa vakavasti kehitystään tai terveyttään tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon, käyttämällä päihteitä tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamisen kannalta riittämättömiksi tai jos ne eivät olisi mahdollisia tai sopivia ja jos sijaishuolto arvioidaan lapsen edun mukaiseksi. (Lastensuojelulaki 40/2007.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991–2013*

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisesti sijoitettuihin että huostassa olleiden lukumääriin.

KUVA 1. Lastensuojelutilasto vuosilta 1991–2013 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b)

Vuoden 2013 aikana kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 18 022 lasta ja nuorta. Edellisvuoteen nähden lukumäärä kasvoi vajaan prosentin verran. Sijoitetuista 52 prosenttia oli poikia. Huostassa olevia lapsia oli 10 735 ja tämä määrä pysyi edellisvuoden tasolla. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä kasvoi 6,6 prosenttia vuoteen 2012 verrattuna. Vuonna 2013 kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli 4 202. Samana vuon-

na sijaisperheisiin sijoitettuja lapsia oli yli puolet huostassa olleista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.)

3 OSALLISUUS

3.1 Osallisuuden teoria

Osallisuus käsittää lapsen yksilönä, inhimillisen yhteisön ja yhteiskunnan toimijana ja jäsenenä (Hotari ym. 2009, 130). Merkityksellistä on nuoren ja lapsen äänen kuuleminen, mikä saattaa tarkoittaa aloitteellisen ja aktiivisen nuoren ja lapsen toiveiden tunnistamista. Se voi tarkoittaa myös toimintaan innostumattoman nuoren torjuvaa mieliä pidettä. Jos nuori ei tule kuulluksi tai nähdyksi eikä hänen ajatuksiaan, tunteitaan, olemassaoloaan ja toimintaansa oteta vakavasti, kaikki ponnistelut kuntoutumisen ja kehityksen tukemiseksi ovat turhia. Nuoren merkityksistä käsin vuorovaikutuksen jatkaminen sekä aikuisen aito läsnäolo antavat nuorelle intoa osallistua vuorovaikutukselliseen toimintaan. (From & Koppinen 2012, 24–25; 61.) Yksilötasolla osallisuus on keskeinen hyvinvointia ja terveyttä tukeva voimavaratekijä. Osallisuuden avulla ihminen pystyy vaikuttamaan häntä itseään koskevissa asioissa. (Rouvinen-Wilenius ym. 2014, 56.)

Huomioimista vaativia asioita ovat iän lisäksi myös kulttuuriset seikat. On vielä paljon oppimista siinä, miten löydetään muuta kieltä kuin suomea puhuvien nuorten kanssa yhteinen kieli tai toimintakulttuuri. Jokainen lapsi ansaitsee tulla huomioituksi ainutkertaisena, erityisenä nuorena, mutta varsinkin ”erityisnuoret” laittavat meidät toimimaan tällä tavalla. Voi käydä niin, että huolehdimme parhaiten niiden nuorten osallisuudesta, joiden kanssa toiminta sujuu helpoiten. (Muukkonen 2009, 134.)

Nuorten osallistumisen esteeksi voivat muodostua aikuisten asenteet. Nuorten osallistuminen voidaan nähdä jollain tavalla vaarallisena tai nuoret itsessään kyvyttöminä. Uhan saatetaan nähdä kohdistuvan nuoreen, vaikka oikeasti kyseessä voi olla se, että aikuinen kokee auktoriteettinsa tai asemansa olevan uhattuna. (Hipp & Palsanen 2014, 5.)

Osallisuutta voidaan kuvata erilaisilla porras- tai tikapuumalleilla. Yksinkertaisesti eri mallit voidaan tiivistää niin, että ylimmillä portailla yksilöllä on paljon mahdollisuuksia vaikuttaa, kun taas mitä alemmas portaikossa laskeudutaan, sitä vähemmän valtaa yksilöllä on. Kiivetessä portaita ylöspäin oletus on se, että mitä ylempäs portaikossa nousee, sitä mukaa yksilön osallisuus lisääntyy. Eräs usein käytetyistä malleista on Harry Shierin (2001) luoma tikapuumalli, jossa otetaan huomioon myös aikuisten rooli eri näkökulmista suhteessa lapsen osallisuuteen. Malli on viisiportainen ja Shier määrittelee osallisuuteen liittyvät valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet portaittain. (Hotari ym. 2009, 119–120.)

Tässä opinnäytetyössä haluamme avata tarkemmin Nigel Thomasin (2000, 175-176) luomaa mallia osallisuuden ulottuvuuksista. Thomasin mukaan osallisuus täytyy jakaa erilaisiin ulottuvuuksiin, jotta sitä voidaan tarkastella oikeasti. Thomas käyttää itse mallistaan termiä ”the climbing wall” eli kiipeilyseinä. Seinä levittäytyy sekä pystyettä sivusuunnassa, eikä seinä välttämättä levittäydy tasaisesti joka suuntaan. Tämä tarkoittaa sitä, että ulottuvuuksia ei tarvitse kiivetä askel kerrallaan, niin kuin tikapuumallissa, vaan osallisuus voi olla eritasoista eri ulottuvuuksissa. Kaiken kaikkiaan ulottuvuuksia on kuusi erilaista, mitkä Nigel Thomas on määritellyt:

Mahdollisuus valita

Mahdollisuus saada tietoa

Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin

Mahdollisuus ilmaista itseään

Mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen

Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Ensimmäinen osallisuuden ulottuvuus on mahdollisuus valita. Ajatuksen mukaan osallisuuden rakentuminen lähtee siitä, onko lapsella mahdollisuus valita osallistumisestaan johonkin toimintaan vai ei. Yhtenä osallisuuden muotona voi siis olla osallistumisesta kieltäytyminen ja tähän lapsella tulee olla mahdollisuus. Toisena osallisuuden ulottuvuutena on lapsen mahdollisuus saada tietoa prosessista, tilanteesta, omista oikeuksista ja omasta roolista siinä. Kolmas ulottuvuus on mahdollisuus vaikuttaa päätösprosessiin eli esimerkiksi siihen, ketä tiettyyn palaveriin osallistuu tai mitä siinä tullaan käsittelemään. Neljäntenä ulottuvuutena on lapsen mahdollisuus ilmaista itseään ja kertoa omista mielipiteistä ja ajatuksista. Viides ulottuvuus on mahdollisuus

saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Joillakin lapsilla saattaa olla hankaluuksia ilmaista itseään niin, että se välittyy aikuiselle. Tämän vuoksi lapset saattavat tarvita aikuisen apua tässä. Kuudes osallisuuden ulottuvuus on mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Hotari ym. 2009, 121.)

Tätä osallisuuden ulottuvuuksien mallia käytimme opinnäytetyön tuloksia analysoidessamme. Mallia ei käsittäksemme ole aiemmin sellaisenaan käytetty opinnäytetyön analyysin tukena, joten halusimme itse käyttää mallia ja nähdä, miten se käytännössä toimii. Analyysikappaleessa kuitenkin täsmennämme Thomasin määritelmiä jokaisesta ulottuvuudesta, koska koemme sen tässä tapauksessa tarpeelliseksi.

3.2 Osallisuus laissa

Lasten ja nuorten osallisuutta ja sen toteutumista on määritelty ja säädelty monissa eri laeissa. Lapsen etua puolustetaan ja valvotaan yhteiskunnallisella tasolla (Upanne 2004, 342). Ensiksi täytyy ottaa huomioon se, miten lapsi ja nuori eri laissa on määritelty. Nuorisolaissa (2/2006) nuori määritellään alle 29-vuotiaaksi, kun taas lastensuojelulaissa (6/2007) lapsi on määritelty alle 18-vuotiaaksi ja nuori 18–20-vuotiaaksi. Tämä selventää hieman seuraavia lakipykäliä, jotka liittyvät siis kaikki osallisuutta jollain tasolla sääteleviin lakeihin.

Lapsia täytyy kohdella yksilöinä tasa-arvoisesti ja heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti heitä itseään koskeviin asioihin (Perustuslaki 6/1999). Nuoria tulee kuulla heihin liittyvissä asioissa. Tämän lisäksi heille täytyy myös järjestää mahdollisuus osallistua alueellista ja paikallista nuorisopolitiikkaa ja -työtä koskevien asioiden käsittelyyn. (Nuorisolaki 8/2006.)

Lapsen huoltajan täytyy turvata lapsen hyvinvointi ja kehitys niin kuin laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1§:ssä on säädetty. Huoltajalla on siis oikeus päättää lapsen kasvatuksesta, hoidosta, asuinpaikasta sekä muista tämän henkilökohtaisista asioista. Jos lapsen kehitystasoon, ikään sekä asian laatuun nähden on mahdollista, tulee tällöin huoltajan keskustella lapsen kanssa ennen kuin hän tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisesta asiasta. Huoltajan tulee päätöstä tehdessä kiinnittää huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja edustaa lasta tätä koskevissa asioissa, ellei laissa ole toisin säädetty. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4/1983.)

Unicefin (2014a) mukaan ”YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus.” Lapsen oikeuksien sopimus on vuodelta 1989 ja se tuli Suomessa voimaan vuonna 1991. Sopimuksen 12. artiklassa sanotaan, että sopimusvaltioiden täytyy taata lapselle, joka pystyy muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa häntä itseään koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset täytyy ottaa huomioon lapsen kehitystason ja iän mukaisesti. Sen toteuttamiseksi lapselle täytyy antaa erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä itseään koskevissa hallinnollisissa ja oikeudellisissa toimissa suoraan tai asianomaisen toimielimen tai edustajan välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaan. (Unicef 2014b.) Yksi tärkeimmistä lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteista on lapsen oikeus osallistua. Oikeuden merkittävyys perustuu siihen, että sopimuksen muiden merkittävien periaatteiden - lapsen edun periaate, syrjinnän kiellon periaate, lapsen oikeus hyvään elämään - toteutumista ei pystytä aidosti arvioimaan, jos lapsen näkemystä tai mielipidettä asiasta ei ole selvitetty. (Hipp & Palsanen 2014, 4.)

3.3 Nuorten osallisuus lastensuojelussa

Myönteiset kyvykkyyden, onnistumisen, arvostuksen ja ilon kokemukset ja tunteet edistävät osaltaan monia onnellisen elämän edellytyksiä. Näitä edellytyksiä ovat esimerkiksi avuliaisuus, ystävällisyys, huumorintaju, luovuus ja ongelmanratkaisukyvyt. Jos yksilöä kohdellaan huonosti, tällöin vahvistuvat muun muassa pelokkuus, ilkeys ja itsekeskeisyys. (Määttä & Uusitalo 2008, 7.) Tämän vuoksi on eriarvoisen tärkeää, että lastensuojelutyötä tehdessä yksilöä ja tässä tapauksessa erityisesti lasta tai nuorta täytyy kohdella arvokkaasti ja ihmisarvoa kunnioittaen. Yksilön positiivisten voimavarojen vahventaminen toimii puskurina häiriöiden ja ongelmien pahenemista vastaan (Määttä & Uusitalo 2008, 8).

Laajasti käsitettynä osallisuus on yhteisöön kuulumista sekä siihen liittymistä ja vaikuttamista. Nuoren osallisuus sen sijaan tarkoittaa sitä, että nuori voi itse olla mukana toteuttamassa, määrittämässä sekä arvioimassa sitä työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. Osallisena oleminen sekä asioiden käsittelyssä mukana oleminen itselle merkittävässä yhteisössä on ratkaisevaa yksilön identiteetin kehittymisen kannalta. (Hotari ym. 2009, 117.) Osallistumisen kautta opitaan elämään yhdessä ja ole-

maan: kyseessä on yksi yksilön kehityksen ja kasvun perusedellytyksistä (Oranen 2014).

Nuori tulisi nähdä aina yksilönä sekä hänen omista lähtökohdistaan käsin, mikäli pyrkimyksenä on vahvistaa nuoren osallisuutta (Hotari ym. 2009, 124). Myös asiakastyössä osallisuuden näkyminen ja sen kunnioittaminen edellyttää osallisuuden ottamista yhdeksi työskentelyä ohjaavaksi suuntaviivaksi. Asiakkaana olevasta, ainutkertaisesta nuoresta lähtee hänen osallisuutensa rakentaminen. Lähtökohtaisesti nuoren mukanaoloa määrittelevät sekä hänen ikänsä että hänen perheensä tilanne. (Muukkonen 2009, 134.)

Tärkeimpiä asioita nuorten osallistumisessa on vuorovaikutus, joka tapahtuu aikuisten kanssa. Näin ollen työntekijä sekä nuori voivat yhdessä pohtia, mitä he vuorovaikutukselta haluavat ja mitä he siihen antavat. Vaikka lapsen tieto olisi ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa, nuoren pitäisi tulla aina kuulluksi omissa asioissaan. (Hotari ym. 2009, 123–124.) Ratkaisevassa asemassa on kuitenkin nuoren oma kokemus siitä, onko hän päässyt osallistumaan häntä itseään koskevien asioiden käsittelyyn. Osallisuuden toteutumisesta ei voida puhua, jos nuori tuntee, etteivät hänelle tärkeät asiat ole tulleet kuulluiksi tai niillä ei ole ollut merkitystä. (Oranen 2014.)

Nuoren kanssa tehtävässä työssä keskeisenä lähtökohtana on nuoren osallisuus. Tämä tulee huomioida kaikenlaisessa työskentelyssä. Viranomaisilla on nuorten kohdalla erityinen velvollisuus antaa heille tilaisuus vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin sekä kohdella heitä yksilöinä tasa-arvoisesti. Koska yksi lastensuojelun keskeisistä periaatteista on lapsen tai nuoren osallisuus, täytyy nuorella olla mahdollisuus vaikuttaa häntä itseään koskevissa asioissa. (Saastamoinen 2010, 65–66.)

Sijaishuoltopaikassa tulisi pitää huolta siitä, että nuori saa äänensä kuuluviin ja se huomioitaisiin paikan toimintaperiaatteissa sekä toiminnassa (Lastensuojelun Keskusliitto 2005, 11). Lastensuojelun työntekijän pitää olla valmis kuulemaan nuorta riittävän usein ja aidosti sekä tällä tavoin varmistamaan nuorelle paremmat olosuhteet kuin ne, joista nuori on otettu huostaan (Ikonen 2013, 54).

On olemassa tutkimustietoa siitä, että nuoret, jotka ovat kokeneet voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa, ovat saaneet tähän tukea ja mahdollisuuden osallisuuteen omassa

sijaishuoltopaikassaan (Vario ym. 2013, 32). Sijaishuoltopaikan ja huostaan otetun nuoren elämässä olevien aikuisten rooli ja heiltä saatu tuki ovat siis avainasemassa nuoren osallisuuden toteutumisessa. Lastensuojelussa nuoren edun mukaisesti toimiminen nuorta koskevissa tilanteissa ja asioissa on sekä moraalinen että lakisääteinen velvollisuus (Hotari ym. 2009, 117).

Lastensuojelun Keskusliitto (2005, 5; 23) on tuottanut yhdessä muiden toimijoiden kanssa valtakunnallisen sijaishuollon laatukriteeristön, jonka toteuttamiseksi vuonna 2001 käynnistettiin Laituri-projekti. Laatukriteeristö pitää sisällään muun muassa sijaishuollon laatukriteerit sekä kriteerien käyttömahdollisuuksia. Sijaishuollon laatukriteereissä on määritelty esimerkiksi se, millaiset hoidon ja kasvatuksen kriteerit sijaishuoltopaikassa tulisi olla. Lastensuojelun Keskusliiton mukaan sijaishuoltopaikan työntekijöiden tulisi kuunnella lasta tai nuorta niin, että tämä kokisi tulevansa ymmärretyksi. Heidän tulisi myös pitää huolta siitä, että nuori saa luottamuksen ja onnistumisen kokemuksia. On huomionarvoista, että tällainen laatukriteeristö on tuotettu näinkin suuressa mittakaavassa ja sitä suuremmalla syyllä kriteerejä tulisi noudattaa tai vähintään pyrkiä noudattamaan mahdollisimman hyvin.

Myös lastensuojelulaki määrittelee lapsen ja nuoren oikeuden osallisuuteen. Lapsella täytyy olla mahdollisuus esittää mielipiteensä häntä koskevassa lastensuojeluasiassa, ja hänelle on omaa kehitystasoaan ja ikäänsä vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa asiasta. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehdessä ja lastensuojelua toteuttaessa täytyy kiinnittää erityistä huomiota lapsen tai nuoren toivomuksiin ja mielipiteisiin. (Lastensuojelulaki 5/2007.) Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa oikeus käyttää huoltajan tai hänen muun laillisen edustajan ohella erikseen omaa puhevaltaansa (Lastensuojelulaki 21/2007). Ilmaisua ”erikseen” tarkoittaa sitä, että lapsi ja hänen huoltajansa voivat käyttää lapselle osoitettua puhevaltaa omista lähtökohdistaan (Saastamoinen 2010, 71). Lapsen osallistuminen tätä itseään koskevien asioiden käsittelyprosessiin ei kuitenkaan merkitse sitä, että lapsi saisi itse päättää. Aikuisten velvollisuutena on päätösten teko ja niistä vastuunotto. (Lastensuojelu.info 2015.)

Lapsen mielipide täytyy selvittää hienovaraisesti sekä niin, ettei siitä aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja tämän vanhempien tai muiden läheisten ihmisten keskinäisille suhteille. (Lastensuojelulaki 20/2007.) Lapsen toiveiden ja mielipiteiden selvittämisel-

le ei ole ikäraja, vaan eri-ikäisten lasten mielipiteet ja toiveet täytyy selvittää. Lapsen mielipiteelle täytyy antaa sitä enemmän painoarvoa, mitä tärkeämmästä asiasta lapsen elämään liittyen on kyse. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että eteen saattaa tulla tilanteita, joissa lapsi ei välttämättä osaa arvioida omaa parastaan ja tilannettaan tai hän ei välitä siitä. (Saastamoinen 2010, 66.) Myös palveluja kehitettäessä ja niitä järjestettäessä täytyy kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten toivomuksiin ja tarpeisiin (Lastensuojelulaki 8/2007).

Lapsen kuuleminen täytyy erottaa lapsen mielipiteen selvittämisestä. Kuulemisessa lapsen toiveet selvitetään hallintolain määräämän säädöksen mukaisesti, kun taas lapsen mielipiteen selvittäminen tapahtuu vapaamuotoisesti. Lapsen mielipiteen kuulemisessa ja selvittämisessä täytyy ottaa huomioon se, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua ymmärtämällään kielellä. Ensisijaisesti täytyy käyttää tulkkausta ja kääntää kaikki kirjalliset dokumentit hänen ymmärtämälleen kielelle. (Saastamoinen 2010, 66.)

Lapsen mielipiteen pääasiallinen sisältö ja selvittämisen tapa täytyy kirjata lasta koskeviin asiakaskirjoihin (Lastensuojelulaki 20/2007). Perusteellinen dokumentointi edistää sekä viranomaisten että lapsen oikeusturvaa (Saastamoinen 2010, 67). Lastensuojelulaissa määritellään myös mielipiteen selvittämättä jättämisen perusteet. Jos mielipiteen selvittäminen voi vaarantaa lapsen kehityksen tai terveyden tai jos selvitys on muutoin selvästi tarpeetonta, tällöin lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä. (Lastensuojelulaki 20/2007.) Säännöksessä korostuvat mielipiteen selvittämisen pääsääntöisyys sekä se, että selvittäminen pystytään jättämään tekemättä vain poikkeustapauksissa (Saastamoinen 2010, 68).

3.4 Aiemmat tutkimukset

Jokela (2013, 57-58) on tutkinut huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten kokemuksia osallisuudesta. Tutkielmassaan hän havaitsi, että vaikka osallisuudelle olisi luotu rakenteita ja tilaa, se ei silti aina toteudu. Ilman aitoa vuorovaikutusta hyvätkään käytännöt eivät turvaa yksilön osallisuuden toteutumista. Jokela havaitsi, että lapset, joille oli tarjolla mahdollisuuksia osallisuuteen, eivät silti kokeneet tullessa kuulluiksi ja olivat kriittisiä heille tarjottujen mahdollisuuksien suhteen. Ne lapset, jotka taas Jokela koki vähiten osallisiksi, eivät osanneet kyseenalaistaa omaa tilannettaan. Jokela toteaa,

että jokaisella sijaishuoltoyksiköllä tulisi olla rakenteita ja käytäntöjä mahdollistamaan osallisuuden toteutumista. Lapsen osallisuus tulee ottaa vakavasti sekä asenteiden että arvojen tasolla. Myös aikuisten, jotka työskentelevät lasten kanssa, tulisi pohtia omia toimintatapojaan ja käsityksiään.

Jokelan tutkimustuloksia tukee myös Koisti-Auerin (2009, 6) tekemä tutkimus SOS-lapsikylissä ja –nuorisokodissa asuvien lasten ja nuorten mielipiteistä arjesta, osallisuudesta ja oikeuksista. Tutkimuksessa käy ilmi, miten nuorisokodissa asuvista nuorista vain kolmasosa koki pääsevänsä vaikuttamaan itseään koskevien päätösten tekköön, kun taas jopa 44 prosenttia nuorista ei osannut sanoa, pääsivätkö he osallistumaan riittävästi vai ei. Tunne osallisuudesta ja siitä, että nuorella on mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa, on kuitenkin tärkeä. Hotari (2007, 69) on haastatellut tutkielmassaan nuoria kuulluksi tulemisesta lastensuojelussa. Tutkielmassa käytettiin menetelmänä ryhmähaastattelua ja nämä kaikki kolme ryhmää olivat yhtä mieltä siitä, että vaikka lapsi ei saisi päättää asioistaan lastensuojelussa, häntä on silti ehdottomasti kuultava.

Aiemmissa tutkimuksissa on annettu myös konkreettisia ohjenuoria ja -malleja sekä ajatuksia siitä, miten osallisuutta voitaisiin tulevaisuudessa paremmin toteuttaa. Tutkielmansa tulosten perusteella Hotari (2007, 74) loi viiden peruspilarin mallin, jolle kuulluksi tuleminen rakentuu. Nämä viisi asiaa ovat kunnioitus, luottamus, yhteistyö, avoimuus ja aika. Työntekijän täytyy kunnioittaa lasta tai nuorta sekä luoda luottamus työntekijän ja lapsen tai nuoren välille. Nämä kaksi peruspilaria antavat mahdollisuuden kolmannelle peruspilarille eli tulokselliselle yhteistyölle. Työntekijän luoma avoin ilmapiiri ja avoimuus lasta kohtaan sekä ajan antaminen hänelle ovat kaksi muuta peruspilaria. Ajan antaminen voi tarkoittaa sekä konkreettista, kellosta mitattavaa aikaa, mutta myös sitä lapsen tunnetta, että hänen asioihinsa on paneuduttu.

Lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelussa on tutkittu siis monesta eri näkökulmasta ja lähtökohdasta. Tällaiselle tutkimukselle tuskin on tulevaisuudessakaan suurempia esteitä; mitä enemmän tietoa saamme, sitä enemmän pystymme kehittämään lastensuojelua entistä osallistavammaksi ja lapsesta ja nuoresta lähtöisin olevaksi toiminnaksi. Ainakaan lapsista ja nuorista tämä ei jää kiinni. Tätä väitettä tukee Orasen (2008, 43) raportti liittyen lasten osallisuuteen lastensuojelun kehittämisessä. Tämän mukaan lastensuojelun asiakkaina olleet lapset ja nuoret jakavat mielellään ajatuksi-

aan, mielipiteitään sekä kokemuksiaan lastensuojelusta, jos jossakin vain on asiasta kiinnostunut kuuntelija, jolla on aikaa heille.

Reinikaisen (2009, 194) tutkimuksessa nuorisokodissa asuneet tytöt ovat kertoneet nuorisokodissa eletyn ajan vaikuttaneen keskeisesti heidän ajattelu- ja elämäntapoihinsa ja antaneen hyviä kokemuksia sekä hyödyllisiä oppeja. Tämä kertoo siitä, että nuorisokodissa eletyllä ajalla voi olla hyvinkin myönteinen merkitys nuoren nuorisokodin jälkeiseen elämään. Osallisuus on tässä tapauksessa ollut yksi avainasemassa olleista teemoista, joka on tullut ilmi työntekijöiden kiinnostuksena tyttöjen hyvinvointiin nuorisokodissa olon aikana.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelmat

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää kohderyhmämme eli erään keskisuomalaisen nuorisokodin nuorten kokemuksia ja mielipiteitä osallisuuden toteutumisesta lastensuojelussa sekä kehittämisen kohteita osallisuuteen liittyen. Opinnäytetyömme tulosten on myös tarkoitus palvella opinnäytetyömme tilaajaa, joka tulosten avulla kykenee tarkastelemaan osallisuuden toteutumista nuorisokodissa sekä halutessaan kehittämään toimintaansa.

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, koska koimme sen palvelevan parhaiten opinnäytetyömme tarkoitusta. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimusta tehdessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että todellisuutta ei voi erotella oman mielensä mukaan. Kaikki tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja on myös mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita tapahtumien välille. Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti omia arvoja unohtamatta: ne muokkaavat sitä, miten ja mitä yritämme ymmärtää tutkittavista ilmiöistä. (Hirsjärvi ym. 2000, 152.)

Tutkimusongelmia määritellessämme emme halunneet rajata liikaa ilmiön tarkastelumahdollisuuksia. Tutkimusongelmamme kumpusivat suoraan työelämän tarpeesta

sekä omista intresseistämme. Tutkimusongelmista muodostuivat seuraavanlaiset kysymykset:

1. Miten osallisuus on nuorten mielestä toteutunut nuorisokodissa?
2. Miten osallisuutta voisi kehittää nuorisokodissa?

Näihin tutkimusongelmiin koimme saavamme parhaat vastaukset käyttämällä menetelmänä teemahaastattelua.

4.2 Teemahaastattelu

Haastattelut voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri ryhmään: lomakehaastattelut eli strukturoidut haastattelut, strukturoimattomat haastattelut ja puolistrukturoidut haastattelut. Lomakehaastattelussa on etukäteen määrätty kaikkien väitteiden ja kysymysten muoto sekä niiden esittämisjärjestys. Strukturoimaton haastattelu muistuttaa pitkälti avointa keskustelua, jossa kysymykset syntyvät spontaanin vuorovaikutuksen ja haastateltavan vastausten avulla. Aihetta ei määritellä tarkkaan ja keskustelussa edetään aiheesta toiseen haastateltavan ehdoilla. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 44–46.)

Puolistrukturoitu haastattelu on taas näiden kahden haastattelun välimuoto. Puolistrukturoidulle haastattelulle on tyypillistä se, että kaikkia haastattelun osia tai näkökohtia ei ole lyöty lukkoon. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47.) Yksi näistä puolistrukturoiduista haastattelumenetelmistä on teemahaastattelu, jota käytimme nuorten haastatteluissa.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka nimensä mukaisesti etenee ennalta määrättyjen, keskeisten teemojen varassa eikä niinkään yksityiskohtaisten kysymysten avulla. Tämä auttaa tuomaan tutkittavien mielipiteet kuuluviin ja vapauttaa haastattelun täten tutkijan näkökulmasta. Teemahaastattelu lähtee siitä oletuksesta, että kaikkia yksilön uskomuksia, tunteita, ajatuksia ja kokemuksia pystytään tutkimaan tämän menetelmän avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48.)

Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten antamat merkitykset asioille syntyvät vuorovaikutuksessa mutta myös sen, miten yksilöiden luomat tulkinnat ja merkitykset asioista ovat keskeisessä osassa. Menetelmä ei ota kantaa siihen, kuinka ”syväälle” asiaa käsitellessä pitäisi mennä tai siihen, kuinka monta haastattelukertaa tulisi olla.

(Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48.) Teemahaastattelussa kysymyksillä ei tarvitse olla tarkkaan määriteltyä järjestystä tai muotoa, joten se on strukturoituun haastattelumenetelmään verrattuna vapaamuotoisempi (Eskola & Suoranta 1998, 87).

Teemahaastattelu menetelmänä antaa meille mahdollisuuden tutkia osallisuuden kokemuksia nuorten omista lähtökohdista käsin. Heidän antamansa merkitykset sekä kokemukset osallisuudesta ovat meille tärkeitä. Teemahaastattelu mahdollistaa myös vuorovaikutuksellisen ja avoimen haastattelutilanteen, jonka kautta nuoren mielipiteet ja ajatukset tulevat kuulluiksi.

Suunnitteluvaiheen yksi tärkeimmistä tehtävistä on teemahaastattelun teemojen suunnittelu (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66). Valitsemamme teemat kumpuavat suoraan aiemmin määrittelemistämme tutkimusongelmista. Teemahaastattelurunko sisälsi viisi eri teemaa, jotka olivat perustiedot, mahdollisuudet osallisuuteen, hyvät kokemukset, huonot kokemukset sekä toivomukset ja kehittäminen. (Liite 1.) Perustiedot –osiossa kysyimme esimerkiksi nuorten ikää. Muiden teemojen avulla halusimme saada selville, millaiseksi nuoret olivat kokeneet mahdollisuudet osallisuuteen ja tätä kautta osallistumiseen ja vaikuttamiseen nuorisokodissa, millaisia hyviä ja huonoja kokemuksia nuorilla oli ollut sekä millaisia toiveita ja kehittämisideoita nuorilla oli ollut osallisuuden liittyen nuorisokodissa. Haastattelutilanteessa näihin teemoihin pureutumalla koimme saavamme parhaat mahdolliset vastaukset tutkimusongelmiimme.

4.3 Aineistokeruuprosessin eteneminen

Opinnäytetyömme tilaaja on eräs nuorisokoti Keski-Suomesta. Kohdejoukkonamme toimi nuorisokodin kolme 16-vuotiasta nuorta tyttöä. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun, ja toteutimme haastattelut nuorisokodin tiloissa.

Toteutimme haastatteluista yhden parihaastatteluna ja toisen yksilöhaastatteluna, koska ennen ensimmäistä haastattelua saimme kuulla, että kaksi nuorista suostuisi tulemaan haastatteluun yhdessä, mutta eivät erikseen. Valinta oli siis käytännön sanelemaa. Koimme loppujen lopuksi parihaastattelun tässä tapauksessa pikemminkin positiivisena tekijänä, kuin haastattelua ja siitä saatavia tuloksia heikentävänä tekijänä.

Opinnäytetyötämme varten haastateltujen nuorten henkilöllisyys ei tule missään vaiheessa selville, vaan he esiintyvät tutkimuksessamme anonymieinä henkilöinä. Nimettömänä pysymisen ideana on se, että tutkimukseen osallistuvat välttyisivät mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta, joita saattaisi aiheutua heidän tunnistamisestaan. Anonymiteetin säilyminen saattaa myös rohkaista haastateltavia kertomaan asioista rehellisemmin sekä lisätä haastatteluihin osallistuvien henkilöiden määrää. (Kuula 2006, 201.)

Nuorisokodin johtaja pyysi nuorten haastatteluluvat heidän sosiaalityöntekijöiltä sekä huoltajilta. Nuorisokodissa asui haastattelujen toteuttamishetkellä neljä nuorta, joista kolmelle saimme haastatteluluvat.

4.4 Haastattelujen kulku

Sovimme nuorisokodin johtajan kanssa päivän ja kellonajan, jolloin suoritamme haastattelut nuorisokodissa ja jolloin myös kaikki haastateltavat nuoret olisivat paikalla. Saavuimme paikan päälle puolisen tuntia ennen haastattelujen aloittamista ja katsoimme yhdessä paikalla olevien ohjaajien kanssa meille tilan, jossa haastattelut suoritettaisiin. Tällöin nuorisokodissa paikalla oli kaksi kolmesta mahdollisesta haastateltavasta.

Yksi ohjaajista lähti kertomaan kahdelle paikalla olleelle nuorelle haastatteluista ja pyysi heitä osallistumaan. Nuoret olivat kuitenkin juuri silloin lähdössä kaupungille, joten vaikutti siltä, etteivät haastattelut tulisi onnistumaan yksilöhaastatteluina. Tällöin teimme päätöksen, että haastattemme heidät yhdessä, jotta he pääsisivät haastattelun jälkeen viettämään vapaa-aikaansa. Koimme, että haastattelu varmasti onnistuisi hyvin saadessamme kuulla, että nämä kaksi nuorta ovat hyvinkin läheisiä keskenään ja koska osallisuus aiheena ei ole arkaluontoinen, niin uskoimme heidän pystyvän kertomaan mielipiteitään asioista rehellisesti.

Hirsjärvi ym. (2000, 197) mukaan sekä useamman henkilön haastattelu että yksilöhaastattelut voivat sujua yhtäläillä vapautuneesti ja luontevasti. Tällöin tutkijan täytyy itse pohtia, mikä tapa toimii parhaiten omassa tutkimuksessa ja tuottaisi näin parhaimman lopputuloksen. Menetelmän valinta on riippuvainen erityisesti siitä, keitä haastatellaan ja mikä on tutkimuksen aihe. Ennen haastattelujen alkua pyysimme jo-

kaista nuorta allekirjoittamaan haastattelusuostumuslomakkeen ja samalla pidimme haastateltaville lyhyen informatiivisen motivointipuheen opinnäytetyömme aiheesta.

Ensimmäinen haastattelu toteutettiin siis parihaastatteluna. Ennen haastattelua tytöt olivat sanoneet nuorisokodin ohjaajille olevansa haastateltavina enintään viisi minuuttia, mutta lopulta haastattelu kesti 45 minuuttia. Olimme tähän erittäin tyytyväisiä, sillä tiesimme tehneemme jotain oikein, kun haastattelu kesti tyttöjen alkuasenteista huolimatta niinkin pitkään.

Kuulimme ennen ensimmäisen haastattelun alkua, että kolmas haastatteluluvan saanut nuori tulisi nuorisokotiin harrastustensa jälkeen. Ensimmäisen haastattelun onnistumisen innoittamina päätimme jäädä odottamaan häntä. Halusimme saada mahdollisimman monen nuoren mielipiteen ja näin myös runsaamman ja sisällöltään rikkaamman aineiston. Haastattelu kesti 52 minuuttia ja olimme tähänkin haastatteluun todella tyytyväisiä. Nauhoitimme molemmat haastattelut kahdella laitteella yhtä aikaa varmistaksemme, että nauhoittaminen varmasti onnistuisi. Kaiken kaikkiaan koemme saaneemme kattavan aineiston opinnäytetyötämme varten.

4.5 Aineiston analyysi

Yksi laadullisessa tutkimuksessa käytettävistä analyysimenetelmistä on sisällönanalyysi. Menetelmän ajatuksena on se, että tutkija ensin päättää, mikä häntä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen tutkija käy keräämänsä aineiston läpi ja erottelee sekä merkitsee tutkimuksen kannalta kiinnostavimmat osat. Tästä vaiheesta käytetään myös nimitystä aineiston litterointi. Sitten tutkija joko luokittelee, tyypittelee tai teemoittelee valitsemansa aineiston. Lopuksi tutkija kirjoittaa tuloksistaan yhteenvedon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Opinnäytetyössämme päätimme hyödyntää yhtä sisällönanalyysin muotoa eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Saadaksemme vastaukset tutkimusongelmiimme analysoimme aineistomme osallisuuden ulottuvuuksien avulla sekä käymällä läpi, mitä kehittämisideoita ja -ajatuksia haastateltavilta löytyi. Osallisuuden ulottuvuudet loivat meille kuusi pääotsikkoa, joiden avulla loimme luokitusrunгон. Ulottuvuuksien avulla ryhmittelimme ja jäsenimme litteroidun aineiston. Tämä kävi käytännössä niin, että kävimme ulottuvuus kerrallaan läpi haastatteluaineiston, josta nostimme kyseiseen ulottuvuuteen liittyvät

nuorten vastaukset. Aiheet yhden ulottuvuuden sisällä vaihtelevat ajoittain paljonkin, mutta tärkeimpänä ulottuvuutta tarkastellessa on ulottuvuus itse ja se, miten ulottuvuus on toteutunut. Alla on esimerkki yhdestä ulottuvuudesta ja sen alle löydettyistä nuorten vastauksista:

Mahdollisuus saada tietoa

Kuuleksä ohjaajilta tai omaohjaajalta tai joltain, että mitä päätöksiä tehdään?

”No joskus kuulen joskus en. Se vähän riippuu et kuka on ollu töissä ja kuka on kirjannu asiat tonne ylös.” (H2)

Onko teillä täällä sellasia sääntöjä jossaki, lukeeks ne jossai yleisesti tai, onks teille määritelty sellaset?

”Sillo ku mä tulin tänne ni oli semmonen lista missä oli kaikkia perusasioita ja sit siinä oli niitä sääntöjä, mut mä vissii oon ainut nuori joka on saanu semmosen ees.” (H1)

Kehittämisideat ja -ajatukset keräsimme ensin yhden otsikon alle, mutta myöhemmin teemoittelimme ne sen mukaan, mihin idea tai ajatus liittyi ja annoimme niille erilaiset otsikot opinnäytetyön tulososioon. Kehittämisideat ja -ajatukset on jaettu esimerkiksi nuorten ja ohjaajien väliseen vuorovaikutukseen sekä sääntöihin.

Analyysin perustana ovat pitkälti tutkijan omat päätelmät ja tulkinnat aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–112). Avaamme tutkimustulosten toisessa kappaleessa kehittämideoita liittyen nuorisokodin toimintaan sekä nuorten omien ideoiden kautta, mutta myös löytämiemme kehittämiskohtien avulla. Nimesimme haastateltavat H1, H2 ja H3 sattumanvaraisessa järjestyksessä nuorten anonyymiteetin turvaamiseksi.

Analysoimme nuorten osallisuuden toteutumista nuorisokodissa Nigel Thomasin (2000) osallisuuden ulottuvuuksien avulla. Ulottuvuuksia on yhteensä kuusi ja selkeyden vuoksi haluamme avata ulottuvuudet osittain eri kappaleissa. Analyysia tehdessämme huomasimme, kuinka kaikki kuusi ulottuvuutta kulkevat aivan käsi kädessä toistensa kanssa. Tämän vuoksi haluamme erottaa ulottuvuudet, jotta niiden samalta kuulostavat, mutta sisällöltään erilaiset käsitteet eivät sekoittuisi keskenään.

Halusimme täsmentää ulottuvuuksia sopivammiksi ajatellen opinnäytetyötämme ja sen tavoitteita. Alkuperäiset, Thomasin määrittelemät ulottuvuudet ovat siis mahdollisuus valita, saada tietoa, vaikuttaa prosessiin, ilmaista itseään, saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Ensimmäinen ulottuvuus, mahdollisuus valita, pitää sisällään mahdollisuuden valita osallistuuko johonkin toimintaan nuorisokodissa vai ei. Haluamme tähän ulottuvuuteen tuoda lisäksi muitakin valitsemisen muotoja. Toinen ulottuvuus eli mahdollisuus saada tietoa viittaa siihen, miten nuori saa tietoa omista asioistaan sekä nuorisokodin sisällä tapahtuvista asioista ja niihin liittyvistä muutoksista.

Kolmas ulottuvuus, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, pitää taas sisällään nuoren vaikutusmahdollisuudet erilaisissa tilanteissa nuorisokodissa. Tätä ulottuvuutta ei kuitenkaan pidä sekoittaa itsensä ilmaisemiseen. Kun nuorella on mahdollisuus vaikuttaa johonkin asiaan, niin tällöin useimmiten vaikuttaminen näkyy konkreettisesti jossain muodossa tai siihen on ainakin mahdollisuus. Itsensä ilmaiseminen taas voi olla vain esimerkiksi oman mielipiteensä ilmaisemista ilman oikeaa vaikuttamismahdollisuutta.

Neljäs ja viides ulottuvuus eli mahdollisuus ilmaista itseään ja mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ovat niin lähellä toisiaan, että halusimme tässä opinnäytetyössämme yhdistää ne. On helpompi puhua näistä käsitteistä rinnakkain, kuin erottaa ne väkisin. Koemme niiden täydentävän toinen toistaan. Käsitteet viittaavat siihen, kuinka nuori saa mahdollisuuksia kertoa omia mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä kuinka häntä siihen tuetaan ja rohkaistaan. Kuudes ulottuvuus eli mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin pitää sisällään nuoren mahdollisuuden tehdä itsenäisiä päätöksiä nuorisokodissa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Nuorten kokemuksia nuorisokodin osallisuuden toteutumisesta

5.1.1 Mahdollisuus valita

Hyvän ohjaajan tulisi antaa nuorelle erilaisia mahdollisuuksia, kuten mahdollisuuden valita ja ottaa vastuun omasta elämästä (Hynynen 2009, 86). Kaikkien nuorten puheis-

ta kävi ilmi, että heillä on pitkälti mahdollisuus valita, mitä he tekevät vapaa-ajallaan ja missä he vapaa-aikansa viettävät. Yhden nuoren haastattelusta kävi ilmi, että vapaa-ajan harrastuksia myös tuetaan nuorisokodin puolelta ja nuorella on mahdollisuus itse valita omat harrastuksensa.

”Et me voiaa tehdä alueen ulkopuolella mitä me halutaan... ---” (H3)

”Joo. Se on iso osa sitä et siihen (harrastukset) ne panostaa ja toivooki ehkä että kaikilla olis joku harrastus.” (H2)

Suurimmalla osalla nuorista oli kuitenkin hieman ristiriitaiset käsitykset siitä, miten vapaasti he saavat vapaa-ajanviettopaikkansa valita.

”Jos me halutaan mennä leffaan vaikka meillä on liput niin ”ei tänään” tai ”katotaan huomenna uuestaan”” (H3)

Kaikkien nuorten puheista kävi ilmi, että he ovat saaneet itse valita, ottavatko he viikko- vai kuukausirahan nuorisokodissa. Kaksi nuorista saa viikko- tai kuukausirahaa, kun taas yksi heistä saa tällä hetkellä toimeentulotukea. Jokainen nuorista saa viikko- tai kuukausirahan lisäksi myös hygieniarahan, joka käytetään yleensä ohjaajan kanssa yhdessä. Yksi nuorista saa sen kuitenkin suoraan omalle tililleen. Tällä nuorella on siis ollut mahdollisuus valita, ottaako hän hygieniarahansa suoraan tililleen vai käyttääkö hän kyseisen rahan yhdessä ohjaajan kanssa.

Kaksi nuorista nosti esiin valinnan mahdollisuudet retkiin liittyen. Toinen nuorista nosti esille mahdollisuuden valita retkien aikana ruokapaikat, mutta samaan hengenvetoon totesi, ettei koe ehdotuksella kuitenkaan olevan mitään merkitystä loppujen lopuksi. Tässä tapauksessa hänen mielestään valinta tuntui turhalta, koska se ei johtanut mihinkään. Jokela (2013, 57) havaitsi, että nuoret, joille oli tarjottu mahdollisuuksia osallisuuteen, eivät silti olleet kokeneet tullessaan kuulluiksi ja he olivat olleet kriittisiä heille tarjottujen mahdollisuuksien suhteen.

”Ja sit se pitää aina meiän kahtoo ”joo no tuolla lähellä on ruokapaikka”, et ”voiaanko käyä siellä” ja ei, mikään ei käy.” (H3)

Toisen nuoren haastattelusta kävi ilmi, että nuoria on ”pakotettu” lähtemään retkelle, mutta lopulta joku on kieltäytynyt lähtemästä mukaan ja jäänyt nuorisokotiin. Haastattelujen perusteella voi kuitenkin todeta, että nuorisokodissa on mahdollisuus valita haluaako retkelle lähteä mukaan vai ei. Retkelle osallistumiseen kuitenkin kannustetaan enemmän kuin nuorisokotiin jäämiseen. Yksi nuorista nosti esille mahdollisuuden tehdä ruokaa ohjaajien kanssa viikonloppuisin.

”Varmaa johtu siitä että siellä oli osa nuorista jotka pakotettiin sinne ni sillonhan se fiilis menee siitä ihan kokonaa --- No varmaa nyt toiki et ei lähetä tonne (mainitsee retkikohteen nimen) enää sen takia että aluks on kaikki nuoret lähössä ja sitte viime hetkellä sanotaa että emmä lähekkää ja sit ollaa ihan turhaa suunniteltu isompia juttuja ja muita ku sitä porukkaa ei sitte loppujen lopuks oookkaan.” (H2)

Tämä ulottuvuus on toteutunut nuorisokodissa kohtalaisesti. Nuorilla on ollut mahdollisuus valita, kuinka usein he saavat rahaa nuorisokodissa sekä mitä he harrastavat. Ristiriitaisia näkemyksiä nuorilla oli liittyen vapaa-ajan viettoon sekä retkiin.

5.1.2 Mahdollisuus saada tietoa

Lapselle täytyy tämän omaa ikää ja kehitystasoa vastaavalla tavalla turvata oikeus saada tietoa häntä itseään koskevasta lastensuojeluasiasta (Lastensuojelulaki 5/2007). Kaikkien nuorten mukaan nuorisokodissa on järjestetty joka keskiviikko nuorten palaveri, jossa mukana ovat olleet yleensä kaikki nuoret. Palaverien sisältö jakoi nuorten mielipiteitä jonkin verran. Kaikki nuoret olivat sitä mieltä, että ainakin joskus palaverissa kerrotaan uusien nuorten saapumisesta nuorisokotiin. Kuitenkin suurin osa nuorista oli sitä mieltä, että palaverit eivät keskity oleelliseen tai oikeastaan mihinkään asiaan. Yhden nuoren mukaan kaikki nuoret eivät ole olleet aina nuorten palaverissa mukana. Tämä voi vaikuttaa poissaolleiden nuorten mahdollisuuksiin saada tietoa. Yhden nuoren mukaan uusista säännöistä kerrotaan nuorten palaverissa. Tässäkin tapauksessa haastattelut ovat hieman ristiriidassa keskenään.

”Meillähän on siivouspäivä keskiviikkosin, et ”onko siivottu”, ja kokeet kysytään, ja sitte kaikki et jos tulee mielee jotai ja sitte iltapalalistat on. Onhan siinä viel semmonen pieni osuus siihe harrastepäivääinki. --- Jos-

kus siinä sitte ihan yhteisiä ja uusia sääntöjä jos on tullu tai jotain, ni sillai et kaikki istuu siinä ja kuulee varmasti.” (H2)

”No on meillä nuorten palaveri mut seki on vaa aina illalla ja siinä vaa kysytään mitä aikoo tehdä viikonloppuna. --- Se on vaan kerran viikossa. Ja siellä ei aina ees oo kaikkia nuoria paikalla.” (H1)

Kaikki nuoret kokivat saaneensa ajoittain tietoa huonosti tai ei ollenkaan itseensä liitetyissä asioissa. Haastatteluista ilmeni, että sillä, keneltä ohjaajalta asioistaan kysyy, on suuri merkitys.

”No joskus kuulen joskus en. Se vähän riippuu et kuka on ollu töissä ja kuka on kirjannu asiat tonne ylös.” (H2)

”No mä en oo koskaan ainakaan näiltä kuullu suoraan, et mulle äiti aina soittanu ja kertonu kaiken.” (H1)

”Mä kuulen äitiltä aina kaiken että ku mä oon soittanu sille ja kysyny ni se vaa ”ai eikö sulle oo kerrottu” ja ”me ollaan päätetty tälleen” että aa kiva. --- Tai jos ollaan (saatu tietoon asioita) niin on täytyyny käyä ite kysymässä.” (H3)

Nuorisokodin säännöistä kotiintuloajat olivat kaikilla nuorilla tiedossa. Nuorista suurimman osan mielestä kotiintuloajat kuitenkin ovat vaihdelleet välillä yksilöstä riippuen. Vain yksi nuorista oli saanut listan säännöistä saapuessaan nuorisokotiin.

”Tietyt säännöt on kotiintuloajat ja nää on ihan niinku normaalistikki ja millon on ruoka ja muuta. --- Ja onhan meillä kummiski tuolla seinillä (säännöt). --- siivousjutut ja tämmöset.” (H2)

”Sillo ku mä tulin tänne ni oli semmonen lista missä oli kaikkia perusasioita ja sit siinä oli niitä sääntöjä, mut mä vissii oon ainut nuori joka on saanu semmosen ees. --- Kotiintuloajat lukee mut neki vaihtelee aina välillä, ei niistäkää ota selvää.” (H1)

Sääntömuutokset nousivat haastatteluissa yhdeksi suurimmista puheenaiheista. Kaikki nuoret olivat kokeneet jossain vaiheessa sääntömuutoksista kertomisen epäselväksi tai niistä ei oltu kerrottu laisinkaan.

”No joo kyllä ne (sääntömuutokset) tulee ilmi joskus vähä epäselvemmin ja joskus selvemmi”. (H2)

”Kun tänne on tullu uusia sääntöjä hirveesti ja meille on sanottu vast niinku samana iltana ---.” (H1)

Yhdellä nuorista herätti ärsytystä se, ettei ohjaajien palavereissa päättämiä asioita ole tullut nuorten tietoon. Kuitenkin ristiriitaisesti suurimmalla osalla nuorista oli tiedossa, mitä ohjaajat ovat keskenään esimerkiksi retkille lähtemisestä keskustelleet.

”Ja niitten pitäis kertoa mitä ne on päättäny (palavereissa) meille, mut ei ne koskaan sano siitäkään mitään.” (H1)

”Mut nythän me ei kuulemma enää lähetä samanlaiselle (retkelle) tai no ainakaan (retken kohde mainittu) ku sinne ei kaikki lähteny.” (H2)

Sosiaalityöntekijöiden tapaamiset ovat olleet kaikkien nuorten kohdalla säännöllisiä. Lastensuojelulain (2007) mukaan sosiaalityöntekijän täytyy pitää huolta siitä, että sijaishuollossa oleva lapsi saa selvityksen hänen kehitystasonsa ja ikänsä mukaisella tavalla sen, miksi tämä on otettu huostaan sekä hänelle täytyy selostaa niitä toimia, joihin hänen asiassaan aiotaan ryhtyä tai on jo ryhdytty. Hänellä täytyy olla riittävät mahdollisuudet, jotka myös kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan tarkemmin, tavata joko hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai jotain muuta lastensuojelun työntekijää henkilökohtaisesti kahden kesken ja keskustella itseään sekä sijaishuollon toteuttamiseen liittyvistä asioista. (Lastensuojelulaki 53/2007.)

Sosiaalityöntekijän ei pidä luottaa pelkästään siihen, että nuori ilmaisee halunsa nähdä työntekijää, vaan hänen pitää myös itse aktiivisesti tarjota tällaista mahdollisuutta lapselle (Räty 2012). Yksi nuorista koki, että sosiaalityöntekijää pitäisi nähdä useammin, kuin kaksi kertaa vuodessa. Hänellä ei myöskään ollut tietoa siitä, miksi hänen sosiaalityöntekijätapaamisensa olivat vähentyneet huomattavasti. Yhdellä nuorista taas oli

tieto siitä, että hänellä on mahdollisuus soittaa omalle sosiaalityöntekijälleen milloin tahansa.

” Pitäs olla useemmin. --- Koska mullaki oli sillo ku mä muutin tänne nii niitä paljon useemmin. Nyt mulla on ollu kaks kertaa vuoden sisällä. --- Emmä tiä (miksi vähentynyt), mulle sanottiin et mulle ei tartte pitää niitä, sit niitä yhtäkkiä pitiki olla mut sit sitä aikaa siirrettiin aina kuukaudella eteenpäin.” (H1)

”Ja ohan mulla aina mahollisuus soittaa sille (sosiaalityöntekijä).” (H2)

Nuorten kokemusta sosiaalityöntekijöiden tavoittamattomuudesta tukee Muurosen ym. (2009, 37) tekemä tutkimus, jossa todettiin lastensuojelulaitosten työntekijöiden kaipaavan resursseja sosiaalityöntekijöiden määrään siten, että sosiaalityöntekijöillä olisi enemmän aikaa paneutua sijoitettavan lapsen ja nuoren asioihin.

Tämä ulottuvuus on toteutunut nuorisokodissa heikosti. Ristiriitaisia näkemyksiä nuorilla oli liittyen nuorten palavereihin sekä sosiaalityöntekijän tavoitettavuuteen. Suurin osa koki saaneensa tietoon ainakin joitain ohjaajien tekemiä päätöksiä. Kaikki olivat samaa mieltä siitä, että sääntömuutoksista ei kerrota heille tarpeeksi selkeästi. Kaikilla oli myös tiedossa nuorisokodin kotiintuloajat.

5.1.3 Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin

Jelli (2015) määrittelee vaikuttamisen olevan jonkin vaikutuksen tai muutoksen aikaansaamista. Osallistumisen täytyy olla vaikuttavaa, jotta se olisi myös mielekästä. Osallisuus ja vaikuttaminen kulkevat siis käsi kädessä: mitä enemmän ja monipuolisemmin pystyy vaikuttamaan, sitä vahvempaa osallisuus on. Jos yksilö ei ole osallisena toiminnassa, vaikuttamismahdollisuudet ovat hyvin pienet tai olemattomat.

Yksi nuorista koki, että nuorisokodin ohjaajat ovat hänen mielestään olleet kiinnostuneita nuorten mielipiteistä ja ehdotuksista. Nuori koki myös, että hänen mielipiteillään ja ehdotuksillaan on ollut vaikutusta nuorisokodissa. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että kaksi nuorista ei kokenut heidän mielipiteillään tai ehdo-

tuksillaan olevan vaikutusta. Vaikka heiltä niitä saatettiin kysyä, niin he kokivat, ettei heidän mielipiteellään kuitenkaan ollut vaikutusta.

”Kyllähän meiltä nyt paljon kysytään, et minne ja nyt kysyttiin et minne haluaisit lähtee. --- Ja sitähan ne siinä yrittääki et se tulee niinku nuorten suusta se mielipide ja tietty mejän parhaaks.” (H2)

Kasvattajan tulisi ottaa nuorten mielipiteet ja toiveet vakavasti. Vaikka kaikki nuorten toiveet eivät olisikaan toteutettavissa, niin on ne silti tärkeää kuulla ja käsitellä niiden toteuttamismahdollisuudet vallitsevissa olosuhteissa yhdessä nuoren kanssa. Usein nuorelle saattaa olla todella tärkeää jo pienenkin toiveen huomioiminen. Tämä kertoo siitä, että nuoren mielipide on kuuntelemisen arvoinen ja tärkeä. (Lesojeff ym. 2013, 115.)

Nuorten palaveri on yksi mahdollinen vaikuttamiskanava nuorisokodissa. Suurin osa nuorista koki kuitenkin, että vaikuttamismahdollisuudet nuorten palaverissa ovat olleet lähes olemattomat, kun taas yksi nuorista on kokenut palaverit hyvänä ja toimivana vaikuttamiskanavana.

”Jos on tollasia ehotuksia ni ne kuullaan siinä (nuorten palaverissa) ja kirjataan ylös.” (H2)

”No on meillä nuorten palaveri mut seki on vaa aina illalla ja siinä vaa kysytään mitä aikoo tehdä viikonloppuna. --- Ei siinä oo niinku mitään. -- - Se on vaan kerran viikossa. Ja siellä ei aina ees oo kaikkia nuoria paikalla.” (H1)

Yksi nuorista kertoi nuorisokodin tulevasta keittiöremontista, joka lähti liikkeelle hänen ehdotuksestaan nuorten palaverissa. Sama nuori oli aiemmin ottanut puheeksi oman huoneensa seinien maalaamisen, joka myös onnistui.

”Mä kerran nuorten palaverissa puhuin, että ois tosi kivaa, että jos saatais tästä mejän kodinomane ja semmone, et kaikki viihtyis ja kaikkien mielipidettä kuultais, että kaikilla on niinku tietyt mihin ois saanu panostaa. Seinien maalaamiseen ja mitä kaikkee, sisustamiseen, tauluihin ja

muihin. Ja sit se siitä jotenki lähti vaa kehittymää. --- Se oli mun mielestä iso plussa, että me tehti ihan semmone suunnitelma ja siihe istutti kaikki pöyän ääreen ja keskusteltiin, et mitä halutaa ja mitä ois kiva vaikka kierrätyksen ja muun kannalta, ettei kaikkea tartte ostaa.” (H2)

Kun ohjaajat osoittavat aitoa kiinnostusta nuoria ja heidän mielipiteitään kohtaan, tällöin myös nuorten tunne siitä, että he pystyvät vaikuttamaan asioihin kasvaa. On myös olemassa tutkimustietoa siitä, että nuoret, jotka ovat kokeneet voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa, ovat saaneet tähän tukea ja mahdollisuuden osallisuuteen omassa sijaishuoltopaikassaan (Vario ym. 2013, 32).

Kasvattajan empaattinen toiminta tai rakastava asenne herättää nuoressa positiivisia ja vahvoja tunteita, kuten luottamusta, turvallisuutta ja toivoa. Luottamuksen syntyminen edellyttää, että nuori tuntee olevansa arvokas. (Lesojeff ym. 2013, 57.) Kaikki nuoret kokivat, että nuorisokodissa on vähintään yksi aikuinen, jolle he voivat kertoa mielipiteensä niin, että se kuullaan ja otetaan huomioon. Yksi nuorista ei kuitenkaan haastattelussa suoraan sanallisesti ilmaissut, että joku nuorisokodin henkilökunnasta olisi ottanut hänen mielipiteensä vakavasti. Haastattelun perusteella hänen mielipiteensä on kuitenkin otettu nuorisokodissa vakavasti, sillä esimerkiksi keittiöremontti lähti liikkeelle hänen omasta ehdotuksestaan.

”Kyllähän meillä sillai tosi hyvin asiat on että kuunnellaan paljon --- Mun mielest se on ihan kiva, et niinku kuunnellaa mielipiteitä, et mitä haluais tehdä --- Aika moneen asiaan on kummiski sillai et on meillä aika iso päätösvalta ja mun mielest se on ihan hyväki, että tulee kuulluks ja mun mielestä se oikeestaan pitääki olla nii, että kuullaan myös nuoria ja uusia mielipiteitä.” (H2)

”Se (mainitsee henkilön) osaa kuunnella jos meillä on jotain sanottavaa.” (H1)

”Se (mainitsee henkilön) ottaa meiän mielipiteet huomioon, että jos me sanotaan jotain niin se ei ota silleen ”joo niin varmaan” vaan silleen et ”okei”, et hän puhuu asiasta.” (H3)

Suurin osa nuorista ei aktiivisesti ole kertonut mielipiteitään nuorisokodin henkilökunnalle. He eivät myöskään osanneet sanoa, mihin muuhun kuin sääntöihin he edes haluaisivat vaikuttaa. Yksi nuorista kuitenkin koki vaikuttaneensa nuorisokodissa ja näin olleensa aktiivisempi kuin muut. Koska nuorisokodissa oli haastatteluhetkellä vain neljä nuorta niin jo se, että kahta nuorta ei ole kiinnostanut vaikuttaa, on voinut näkyä merkittävästi koko ryhmän vaikutusmahdollisuuksissa.

”Se on nyt ehkä tää mejän tämän hetkinen tilanne, et ei oo hirveän aktiivista porukkaa ja semmosta, jotka haluais niinku ees ruveta mitää isoo asiaa ajamaan takaa. --- Ei se (mielipide nuorten palaverissa) muilta tuu, että yleensä minä jos jotain tulee. Ei varmaan kiinnosta (sanoa mielipidettä) se on et ”millon tää loppuu” ja ”joko voiaa lähtee”.” (H2)

Nuori saattaa kysyä itseltään miksi haluaisi tulla kuulluksi. Hän saattaa ajatella, ettei hänen ajatuksillaan ole merkitystä: miksi edes kertoisi niitä (Purjo 2009, 73). On tärkeää, että nuori kokee mielipiteellään olevan merkitystä ja vaikutusta. Tällöin mielipiteen kertominen voi olla helpompaa ja tuntua mielekkäämmältä.

Tämä ulottuvuus on toteutunut nuorisokodissa kohtalaisesti. Kaikilla nuorilla on vähintään yksi aikuinen nuorisokodissa, jolle he voivat kertoa mielipiteensä. Ristiriitaisia näkemyksiä nuorilla oli liittyen ohjaajien kiinnostukseen nuorten mielipiteisiin sekä nuorten palaveriin vaikuttamiskanavana.

5.1.4 Mahdollisuus ilmaista itseään sekä saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen

Kun kasvattaja on vuorovaikutuksessa nuoren kanssa, on hänen kiinnitettävä huomiota omiin eleisiin ja ilmeisiin sekä siihen kuinka hän käyttäytyy. Nuori voi kokea, että kasvattaja väheksyy häntä ja hänen sanomisiaan. Tämä voi pahimmillaan johtaa siihen, että nuori ei enää kerro omista asioistaan kasvattajalle. (Lesojeff ym. 2013, 106-107.) Suurin osa nuorista koki, että heitä ei ole tuettu kertomaan omia mielipiteitään nuorisokodissa. Mikäli he ovat kertoneet mielipiteensä, niin sillä ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta.

”Jos ne kysyy meiltä et mitä me halutaan tehdä ja me ehotetaan jotain ni kaikkiin vastaus on ei. --- Ja jos niille suuttuu niin ne rupee huutamaan takasin eikä ne kuuntele yhtään mitä me sit sanotaan siinä vaiheessa ku me ollaan suuttuneita.” (H3)

Hippin ja Palsasen (2014, 9) yhdessä muiden asiantuntijoiden kanssa kootussa op-
paassa on listattu lasten ja nuorten osallistumisen eettisiä periaatteita, joista yksi on
lapsen kunnioittaminen. Periaatteen onnistuessa lapsi saa lapsen ja ammattilaisen väli-
sessä kohtaamisessa kokemuksen siitä, että hänet ja hänen näkemyksensä otetaan va-
kavasti. Tämän periaatteen sudenkuoppana voi olla se, että ammattilainen kohtaa lap-
sen liian nopeasti tai jättää lapsen omat näkemykset huomiotta: tällöin lapsi voi saada
epäonnistuneen vaikuttamisen kokemuksen. Pidemmällä aikavälillä tällä voi olla lasta
passivoiva vaikutus. Se, että nuoret ovat nuorisokodissa kokeneet saaneensa negatiivi-
sia reaktioita ohjaajilta kertoessaan omia mielipiteitään ja ehdotuksiaan, ei tue tulevai-
suudessakaan nuoria kertomaan omia mielipiteitään ohjaajille.

Kuitenkin yksi nuorista koki, että ohjaajat ovat arvostaneet hänen mielipiteitään sekä
ovat kannustaneet myös niiden kertomiseen. Haastattelun perusteella voidaan kuiten-
kin todeta, että myös tämä nuori joskus saanut negatiivisen reaktion ohjaajalta kerrot-
tuaan mielipiteensä.

*”Kyllä (arvostavat mielipiteen kertomista). Ainaki puhunu, että pitää jos
on jotain että haluaa. --- No kyllähän mä nyt palautteen pystyn (kerto-
maan), mut se et mitenkä ottaa asian ni se on asia erikseen. --- Kyllä mun
mielestä on oikeus myös nuorilla sanoa, jos on mielipide tai jotain puu-
tetta siinä ihmisessä ja sen työskentelyssä täällä on ja pitääki ehkä sa-
noa.” (H2)*

Ei ole yhdentekevää, millä tavoin ja miten kasvattaja kuuntelee nuorta. Kasvattajalla
ja hänen tavallaan kuunnella on iso merkitys siihen, kuinka hyvin nuori kokee tulleen-
sa kuulluksi. (Lesojeff ym. 2013, 106.) Kaikilla haastattelemillamme nuorilla on vä-
hintään yksi aikuinen nuorisokodissa, jolle heidän on ollut helppo ilmaista oma mieli-
piteensä. Ideaalitulanteessa jokainen nuori saa joltain aikuiselta täydellisen hyväksyn-
nän kokemuksen (Nurmo 2009, 121). Kuitenkin kaksi nuorista totesi haastattelussa,

että he kertovat mielipiteensä mieluiten toisilleen. Yksi nuorista koki pystyvänsä ilmaisemaan mielipiteensä oikeastaan kelle tahansa nuorisokodin ohjaajista.

”No emmä tiä... (mainitsee henkilön). --- Sille voi sanoo suoraan kaiken.” (H1)

”Kyllä mä yleensä kaikille pystyn (kertomaan mielipiteeni).” (H2)

Haastattelujen pohjalta voi todeta, että suurin osa nuorista ei ole kokenut nuorten palaverien tukeneen heidän itseilmaisuaan. Kuitenkin yksi nuorista koki, että nuorten palavereissa on kysytty nuorten mielipiteitä ja ehdotuksia ja ne on otettu huomioon.

”Ja tosiaan saa ite ehottaa jos tulee niitä mielee niitä semmosia omia ehdotuksia.” (H2)

Haastattelusta ilmeni nuorten mahdollisuus omaohjaajaretkiin. Yksi nuorista mainitsi haastattelussaan tällaisen mahdollisuuden. Uskoisimme, että myös muilla nuorisokodin nuorilla on mahdollisuus halutessaan kyseisiin retkiin. Tällaiset retket ovat oiva tapa ohjaajan ja nuoren väliseen ajanviettoon. On tärkeää, että ohjaaja ja nuori viettävät kahdenkeskeistä aikaa myös niin sanotusti epävirallisissa merkeissä. Tällainen retki on erinomainen mahdollisuus vahvistaa ohjaajan ja nuoren välistä luottamussuhdetta.

”Meil on semmone omaohjaajareissu, voidaan vaik mennä syömää johonki että siihe on niinku mahollisuus meillä.” (H2)

Tämä ulottuvuus on toteutunut nuorisokodissa kohtalaisesti. Ristiriitaisia näkemyksiä nuorilla oli siinä, miten ohjaajat tukevat nuoria kertomaan mielipiteitään sekä siinä, kuinka hyvin nuorten palaveri tukee heidän itseilmaisuaan.

5.1.5 Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Nuorisokodin nuorilla on pitkälti mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä omaan vapaa-ajanviettoonsa sekä harrastuksiinsa liittyen. Tämän lisäksi kaikilla nuorilla on haastattelujen perusteella mahdollisuus sisustaa huoneensa haluamallaan tavalla hyvän

maun rajoissa. Yksi nuorista on saanut viikko- tai kuukausirahan sijaan toimeentulotukea, sillä hän on itsenäistymisvaiheessa ja siksi asumisharjoittelussa. Tällöin nuoren vastuulla on enemmän vapauksia, mutta myös enemmän vastuuta. Haastattelujen perusteella voitiin todeta myös, että kaikki nuoret tekevät itsenäisen päätöksen siitä, mihin he käyttävät saamansa viikko- tai kuukausirahansa ja ovat täten vastuussa omasta rahan käytöstään.

”Mä oon vähä sanonu että mä en oikee kuuntele ees mielipiteitä et se on mun tämän kodin sydän se oma huone ja sen pitää olla just semmone missä ite viihtyy. – mä oon aina sitä mieltä et se oma huone pitää olla just se että siellä on hyvä olla.” (H2)

”Mä asun tossa asumisharjoittelussa nii mulla on siinä sit vähä enemmän vapauksia. – No siis mä saan sen perus toimeentulotuen nytte, ku mä maksan kaikki ruoat ja kaikki vaatteet ja kaikki ite.” (H3)

Tämä ulottuvuus on toteutunut nuorisokodissa hyvin. Nuoret voivat tehdä itsenäisiä päätöksiä esimerkiksi huoneensa sisustamiseen liittyen. He voivat myös käyttää viikko- tai kuukausirahansa haluamallaan tavalla.

5.2 Osallisuuden kehittäminen nuorisokodissa

5.2.1 Ohjaajien ja nuorten välinen vuorovaikutus

Reinikainen (2009, 190–191) on tutkinut nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemuksia sekä nuorisokodissa elämisestä että selviytymisestä aikuisena. Tulosten perusteella Reinikainen on koonnut yhteen nuorten näkökulmasta hyvän työntekijän toiminta- ja suhtautumistavat. Nuorten mukaan hyvä työntekijä osoittaa luottamusta, on aidosti oma itsensä, luo turvallisuuden tunnetta, suhtautuu joustavasti, kohtelee yksilöllisesti ja osoittaa välittävänsä. Vahva usko nuoreen ja sen mukainen asennoituminen nuoreen persoonana, joka voi kehittää persoonallisuuttaan ja muuttua, ovat nuoren arvokkaan kohtaamisen edellytyksiä (Lesojeff ym. 2013, 60).

Kaikki haastattelemamme nuoret kokivat, että nuorisokodissa kohdellaan nuoria epätasa-arvoisesti keskenään. Epätasa-arvoisuus on heidän mukaansa lähtöisin ohjaajista,

mikä on ilmeisesti vaikuttanut siihen, miten nuoret kokevat oman asemansa toisiin nuoriin nähden. Nuorisokodissa vallitsevalla mahdollisella nuorten epätasa-arvoisuudella on suuri merkitys nuoriin itseensä sekä heidän arkeensa. Nuorten välinen tasa-arvo tai sen olemattomuus voi heijastua myös heidän osallisuuteensa sekä vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Mikäli jotain nuorta kohdellaan huonommin verrattuna toisiin nuoriin, niin tällöin hän saattaa kokea, ettei hänellä tai hänen mielipiteillään ole merkitystä. Tasapuolinen kohtelu varmistaisi, että kaikki nuoret pystyisivät kokemaan yhtäläisiä osallisuuden tunteita nuorisokodin arjessa.

”Sekin on siinä se, että ku täällä aika paljon kohellaan muita niinku eriarvosesti. – Nuoria keskenään tai siis että ohjaajat nuoria. Toiset nyt vähä käyttäytyy huonommin ja toiset paremmin ni heti jos on tehny jotain tyhmää ni sä saat hirveet huudot siitä. -- Ne ei ikinä usko et jos noista ns kilteistä joku tekee jotain.” (H3)

”Vaikkei ois tehnykkää mitää (tyhmää) ja syytetään aina heti ensimmäisenä.” (H1)

”Ite joskus mä oon kokenu et mä oon ite vähä ehkä korkeemmalla tietylä tasolla.” (H2)

Eri lastensuojelulaitoksissa elävien nuorten odotuksia sijaishuoltoapaikkojen toimintaa kohtaan selvitetessä esille ovat nousseet esimerkiksi oikeudenmukaisuus, johdonmukaisuus sekä sopimuksista kiinni pitäminen (Rousu & Holma 2004, 12). Tässä tapauksessa nuorten kokemusten perusteella voidaankin todeta oikeudenmukaisuuden toteutuneen heikosti. Suurin osa nuorista koki myös, että epätasa-arvoisuus nuorten välillä on näkynyt nuorisokodin kotiintuloajoissa. Yksi nuorista kuitenkin näki, että kotiintuloajat on määritelty iän mukaan.

”Se riippuu aina ihan nuorestaki, et kuka saa olla pitempää.” (H1)

”Jos olit kiltti nii sä sait tehä iha mitä sä halusit, sä sait tulla tyylil puol yheltä sillee terve.” (H3)

Kaikki nuoret kokivat, että he eivät ole saaneet riittäviä perusteluja erilaisissa päätöksissä, kuten uusissa säännöissä tai retkiin liittyvissä asioissa.

”Perustelut sääntöihin, ettei vaa se että ”me olla päätetty näin” ja ”se on meidän päätös”. Meiltä kuitenkin vaaditaan aina perustelut kaikkeen.”
(H3)

”Ni seki vähä otti päähä että ”tää ollaan nyt näin aikuisten kesken päätetty”, että ei oo mitää järkee enää lähtee tommosille isoille reissuille.”
(H2)

Kaikilla nuorilla on ollut negatiivisia kokemuksia ohjaajiin liittyen. Tällaisia kokemuksia ovat esimerkiksi jo aiemmin mainitut epätasa-arvoisuus nuorten välillä sekä se, että ohjaajat eivät ole perustelleet päätöksiään perusteellisesti. Osa nuorista on myös kokenut, että vika on aina nuorissa eikä koskaan ohjaajissa, eivätkä ohjaajat ole pitäneet aina tekemiään lupauksiaan. Yksi nuorista kertoi, että hänen omista asioistaan kuuleminen on riippunut paljolti siitä, kuka on ollut töissä ja kirjannut asiat ylös.

”Yleensä se menee siihen et jos täällä tulee joku tilanne nii nuoret on tehny väärin eikä ohjaajat ikinä mitää pahaa.” (H3)

Emme saaneet nuorten haastattelujen perusteella yleistä linjausta siitä, kuinka usein nuoret tapaavat tai heidän pitäisi tavata omaohjaajaansa nuorisokodissa. Nuorten vastaukset asiaan liittyen erosivat merkittävästi toisistaan. Yksi nuorista on itsenäistymisvaiheessa, minkä vuoksi hän omien sanojensa mukaan tapaa omaohjaajaansa kerran viikossa. Toinen nuori kertoi, että hän ei tapaa omaohjaajaansa säännöllisesti. Kolmas nuori ei kertonut, tapaako hän omaohjaajaansa palaverien merkeissä vai ei, mutta toteasi kuitenkin käyneensä hänen kanssaan omaohjaajaretkillä ja menevänsä taas lähiaikoina.

”Mä en nää. Siis jos sillä on jotain asiaa ni se tulee kysymään, se on sillo siinä. Ei muute.” (H1)

Yksi nuorista koki, että hän ja hänen omaohjaajansa eivät tule yleensä toimeen keskenään. Vuorovaikutustilanteet heidän välillään päättyvät useimmiten siihen, että jompi-

kumpi tai molemmat suuttuvat. Sama nuori mainitsi myös, että jos hän haluaisi tietoa omista asioistaan, niin hänen tulisi kysyä niistä omaohjaajaltaan. Hän ei kuitenkaan koe tämän olevan mahdollista, koska hän näkee omaohjaajaansa vain kerran viikossa eikä omaohjaaja ole hänen mielestään koskaan töissä ja käy vain silloin tällöin nuorisokodilla.

”Se alkaa sillä, että se tulee mun luo, se on sillai, että ”piha on sotkunen, sä et oo siivonnu kämppää, sul on tämä tämä tämä asia hoitamatta, sinä oot tehny (mainitsee nimen) kaa sitä ja sinua ei kiinnosta säännöt ja sinä sinä” ja sit mulla menee hermo ja mä heitän sen ulos.” (H3)

Yksi nuorista ilmaisi, että hänen mielestään olisi hyvä, jos nuorisokodissa olisi enemmän henkilökuntaa etenkin maanantaisin. Tämä mahdollistaisi sen, että esimerkiksi osa nuorista voisi halutessaan lähteä yhden ohjaajan kanssa keilaamaan ja osa voisi jäädä nuorisokodille toisen ohjaajan kanssa. Tällä hetkellä tämä ei ole mahdollista vähäisen henkilökunnan vuoksi.

”Kyllä mä sanon, että ehkä vähän tarttis enemmän tota henkilökuntaa. – Se semmone ohjaajien menetys, että tuntuu että nuorten kanssa ei ehkä enää pystytä samalla tavalla olemaan, ku sitä porukkaa ei oo tässä tasa-painottamassa nuorte ja aikuiste määrää. Ja sitte se ehkä näkyy just siinä, että maanantaisinki ku tässä oli nyt maanantaina yks ohjaaja vaa, et minnekkää pystyty lähtee tai mitään tekemää ku ei ollu mahollisuuksia ku oli vaan se yks työntekijä.” (H2)

Nuorten toivetta henkilökunnan lisäämisestä tukee Muurosen ym. (2009) tekemä tutkimus, jossa todettiin lastensuojelulaitosten työntekijöiden toivovan lisää resursseja erityisesti muun muassa henkilökunnan määriin laitoksissa. Sama nuori totesi myös, että hänen mielestään olisi hyvä, jos nuorisokodilla ei olisi yhtä vakituista yövuoron tekijää. Hän toivoi, että ohjaajat tekisivät kolmivuorotyötä.

Osa nuorista toi haastatteluissa esille sen, miten ohjaajat eivät aina heidän kokemuksensa mukaan ole olleet heidän kanssaan kärsivällisiä. Tämä havainto on ristiriidassa sen kanssa, miten kasvattajan tulee muistaa, että hän on itse malli ja esimerkki nuorille (Lesojeff ym. 2013, 134). Tähän perustuen ohjaajan tulisi olla tilanteessa kuin tilan-

teessa sellainen rauhallinen sekä kärsivällinen aikuinen ja ammattilainen, joka pitää tilanteen hallussaan eikä lähde mukaan nuoren vihanpuuskaan. Pedagogisesta näkökulmasta on äärimmäisen tärkeää, että myös parhaansa yrittämisestä annetaan myönteistä palautetta (Purjo 2013, 34).

Nuoret toivoivat perusteluja sääntöihin sekä ylipäättänsä kaikkeen, mihin perusteluja voi antaa. He toivoivat myös, että ohjaajat kertoisivat heille tekemistään päätöksistä avoimesti ja että nuoretkin pääsisivät osallisiksi päätöksentekoon. Yksi nuorista puolestaan ei ollut tietoinen siitä, miksi hänen sosiaalityöntekijätapaamisensa vähenivät yhtäkkiä. Nämä kaikki mainitut asiat kielivät luottamussuhteen ja vuorovaikutuksen tärkeydestä nuorisokodin sisällä. Osa nuorista kertoi, että he kuulevat itseensä liittyvistä päätöksistä omilta huoltajiltaan eivätkä ohjaajilta suoraan. Nuorisokodissa on käytössä sähköinen palautejärjestelmä, johon nuoret voivat antaa palautetta. Nuoret eivät kuitenkaan haastattelussa kysyttäessä tienneet tällaisesta mahdollisuudesta tai eivät ainakaan maininneet tietävänsä sen olemassaolosta.

5.2.2 Säännöt

Kaikki nuoret kokivat, että he haluaisivat olla vaikuttamassa nuorisokodin sääntöihin niitä päätettäessä. He toivoivat myös, että säännöt kerrottaisiin selkeämmin ja siten, että kaikki saisivat ne tietoonsa hyvissä ajoin. Yksi nuorista mainitsi saaneensa nuorisokotiin tullessaan listan säännöistä ainoana nuorena. Nuoret olivat yhtä mieltä siitä, että nuorisokoti voisi antaa uusille nuorille listan säännöistä heidän ensimmäisenä päivänään nuorisokodissa. Tällainen käytäntö varmasti selkeyttäisi sääntöjä ja niihin liittyviä käytäntöjä. Kun taas uusia sääntöjä on tehty, niin nuoret kokivat, että nekin voisi laittaa selkeästi esille tai ainakin antaa nuorille kirjallisesti. Tällöin säännöt olisivat kaikkien tiedossa tasapuolisesti.

”Ärsyttää ihan hirveesti niinku ei voi tehdä asiasta selvää kuvioo. Pitäis olla et kaikki ymmärtää ne (säännöt) varmasti.” (H2)

Yksi nuorista oli selkeästi sitä mieltä, että osa nuorisokodin säännöistä on hänen mielestään turhia tai liian tiukkoja. Hänen mukaansa jotkut säännöt ovat olemassa vain sen vuoksi, että muissakin nuorisokodeissa on sellaiset. Tätä on hänen mukaansa käytetty joidenkin sääntöjen perusteluna. Yksi nuorista kuitenkin totesi, että vaikka sään-

nöt eivät välillä olisikaan mieleisiä tai kivoja hänen mielestään, niin ne ovat silti tarpeellisia.

”Toisaalta tottu siihen ettei ollu mitää sääntöjä ku asu kotona. Mut nyt ku tuli tänne ja oli hirveesti kaikkea ja siin oli hirvee oppimine ja nytte ku on ite kesän alussa muuttamassa pois nii tulee se kauhu vastaan, et mitäs sitte ku ei oookaa niitä sääntöjä enää et saa tehä mitä ite haluaa.”
(H3)

Nuoret haluavat tulla kohdatuiksi yksilöinä. On ensisijaisen tärkeää, että nuoret tulevat kuulluiksi heitä koskevissa päätöksissä, oli kyseessä sitten pieni tai iso päätös. Aikuisien mielipiteiden kuuleminen ja heidän tekemiensä päätösten hyväksyminen on helppompaa, kun nuorella itsellään on kokemus osallisuuden toteutumisesta. Tällaiset kokemukset tukevat lapsen ja nuoren selviytymistä (Vario ym. 2013, 5; 42). Nuorten haastatteluista voi todeta, että nuorten mielestä sääntöjä on hyvä olla, mutta kritiikkiä herätti tapa, miten niistä kerrottiin sekä miten nuoret kokivat sääntöjen laatimisen tapahtuvan heiltä salassa.

5.2.3 Nuorten palaverit

Nuorten mukaan ohjaajat pitävät nuorisokodissa säännöllisesti palavereja, jossa he päättävät nuorisokodin asioista. Näissä palavereissa he käyvät läpi muun muassa nuorisokodin sääntöjä ja käytäntöjä. Nuoret kokivat haastatteluissa, että ohjaajat päättävät keskenään palavereissa asioista kysymättä heidän mielipiteitään. Nuorten mukaan ohjaajat myös jättävät välillä kertomatta palavereissa tekemistään päätöksistään. Yksi nuori koki, että välillä ohjaajat ovat keksineet omia sääntöjään ja vedonneet siihen, että nuoret eivät vain ole tietäneet tällaisista uusista säännöistä.

”No kyllä siitä on puhuttu, että yhdessä niitä (sääntöjä) pitäis päättää mut silti ne päättää ku niillä on omat palaverit täällä missä on kaikki ohjaajat. Niin ne päättää siellä kumminki aina kaiken. Ja niitten pitäis kertoa mitä ne on päättäny meille, mut ei ne koskaan sano siitäkään mitään.”
(H1)

Kaikkien nuorten mielestä nuorten palaveri ideana on hyvä, mutta toteutus ja sen sisältö on heikko. Heidän mukaansa palavereissa käydään ajoittain läpi turhia asioita. Nuorten palaveri voisi näytellä erityisen tärkeää roolia nuorisokodin nuorten arjessa vaikuttamiskanavana, mutta myös paikkana, jossa he voivat vapaasti ilmaista itseään. Tällä hetkellä tämä ei kuitenkaan nuorten mielestä toteudu. Osallisena oleminen sekä asioiden käsittelyssä mukana oleminen itselle merkittävässä yhteisössä on ratkaisevaa yksilön identiteetin kehittymisen kannalta (Hotari ym. 2009, 117).

”No kyllä mä joskus oon vähä sanonu että mun mielestä nuo (nuorten palaverit) on turhia, että kaikki loma-asiat ja tämmöset. No kyllähän neki nyt pitää sanoo mut emmä sit tiä et pitääkö niitte kaikkien kokoontua siihe pöyän ääreen ja kuunnella minne muut lähtee lomille tai muuta.” (H2)

”Ei siinä (nuorten palaverissa) oo niinku mitään.” (H1)

6 POHDINTA

6.1 Johtopäätökset

Nuorten osallisuus on toteutunut nuorisokodissa vaihtelevasti. Kun ulottuvuuksia tarkastelee erikseen, niin voi huomata niiden välillä suuriakin eroja. Ulottuvuudet ovat siis mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään sekä saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Parhaiten näistä ulottuvuuksista on toteutunut mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Kohtalaisesti ovat toteutuneet mahdollisuus valita, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin sekä mahdollisuus ilmaista itseään sekä saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Heikoin on toteutunut mahdollisuus saada tietoa.

Huomionarvoista on se, miten kolmen haastateltavan kokemukset osallisuuden toteutumisesta erosivat ajoittain merkittävän paljon toisistaan. Tätä huomiota tukee jo lähikohtaisesti se, miten kaikki heistä kokevat, että nuoria kohdellaan nuorisokodissa eriarvoisesti. Tämä on luultavasti vaikuttanut osaltaan haastateltavien osallisuuden kokemukseen ja sitä kautta haastatteluihimme. Vaikka yhdellä nuorella olisikin posi-

tiivisia kokemuksia, niin jo kahden nuoren negatiiviset kokemukset voivat kääntää – tai kääntävätkin - tilanteen päällelleen.

Osallisuuden kehittämisehdotukset löytyivät joko nuorilta itseltään tai tarkastelemalla heidän mainitsemiaan epäkohtia ja niihin johtaneita syitä tai niistä johtuvia seikkoja. Esille nousivat voimakkaasti epäkohdat liittyen sääntöihin ja nuorisokodin henkilökuntaan. Kehittämiskohtia ei löytynyt monia erilaisia, vaan ne pikemminkin keskittyivät muutamiin tiettyihin asioihin, joista löytyi monia kehittämisen kohteita.

Osa nuorista kertoi, että he kuulevat itseensä liittyvistä päätöksistä omilta huoltajiltaan eivätkä ohjaajilta suoraan. Koska päätökset saadaan kuulla enemmän vanhemmilta kuin ohjaajilta, niin nuoret voisivat ehkä itse aktiivisemmin kysyä ohjaajilta itse omista asioistaan, mutta myös ohjaajat voisivat osaltaan toimia vuorovaikutuksessa enemmän myös nuorten kanssa.

Voimme todeta nuorten haastatteluista välittyvän vahvasti sen, miten he ovat kokeneet ohjaajien toistuvasti vähätelleen heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan. Nuoret kokivat myös, ettei heidän mielipiteitään edes kysytä. Osallisuuden toteutumisesta ei voida puhua, jos lapsi tuntee, etteivät hänelle tärkeät asiat ole tulleet kuulluiksi tai niillä ei ole ollut merkitystä (Oranen 2014). Tämän vuoksi nuoret ovat saattaneet kokea esimerkiksi arvottomuuden ja merkityksettömyyden tunteita.

Kaikissa ihmissuhteissa olennaista on luottamuksen syntyminen ja sen osoittaminen. Kasvattajan on tärkeää miettiä, mitkä asiat hänen toiminnassaan vaikuttavat luottamuksen syntymiseen sekä kuinka hän voi saada nuoren luottamuksen. Kasvattajan suhtautumisella nuoreen on merkitystä heidän luottamussuhteen syntymisen ja kehittymisen kannalta. (Lesojeff ym. 2013, 55.) Kasvattaja voi saavuttaa nuorten kunnioituksen vain suhtautumalla kunnioittavasti nuoriin (Purjo 2013, 23). Erityisesti tällaisessa ympäristössä nuoren ja ohjaajan välisen luottamussuhteen voidaan olettaa olevan erittäin merkittävä ja tärkeässä roolissa, kun ajatellaan nuorten osallisuuden toteutumista, mutta myös nuorten omaa hyvinvointia ja viihtyvyyttä nuorisokodissa.

6.2 Yhtäläisyys aiempiin tutkimustuloksiin

Opinnäytetyömme tuloksista voi löytää selviä yhteneväisyyksiä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Esimerkiksi Jokela (2013, 57) havaitsi tutkimuksessaan, että osallisuus ei aina toteudu, vaikka sille olisi luotu tilaa ja rakenteita. Haastatteluiden perusteella voimme todeta saman asian toteutuvan haastattelemiemme nuorten sijaishuoltoapaikassa. Nuorten palaverin tarkoituksena on varmaankin saada juuri nuorten oma ääni ja mielipide kuuluviin, mutta nuorten mielestä palaveri ei toimi millään tasolla heidän äänitorvena. Toisaalta yksi nuorista toi esille, että hän kertoo mielipiteitään nuorten palaverien yhteydessä ja niitä toisinaan kysytäänkin heiltä. Kaksi muuta nuorta olivat tästä eri mieltä. Nämä kaksi muuta nuorta totesivat myös haastatteluissa, että heitä ei oikeastaan edes kiinnosta vaikuttaa nuorisokodissa eikä heillä ole mitään konkreettisia tai suuria ehdotuksia sen kehittämiseksi. Voidaanko siis päätellä, että kun nuoria ei kiinnosta vaikuttaa, niin silloin he eivät myös ymmärrä, jos heille luodaan tilaisuuksia vaikuttaa toimintaan?

Koisti-Auerin (2009, 6) tekemässä tutkimuksessa kävi ilmi, että 44 prosenttia tutkimukseen osallistuneista henkilöistä ei osannut sanoa, pääsivätkö he osallistumaan riittävästi vai ei. Haastattelemamme nuoret kokivat näin vahvasti esimerkiksi silloin, kun kyse oli säännöistä ja niihin liittyvistä muutoksista. He toivoivat, että he pääsisivät osaksi päätöksentekoa. Missä kohtaa pystyttäisiin sitten vetämään raja, mikä osallistuminen on riittävää ja mikä ei? Voidaanko luoda jokin tarkka kriteeristö tai luokittelu sille, mikä on vähäistä, riittävää tai liiallista osallistumista? Osallisuudella on niin monta erilaista määritelmää kuin on määrittelijäkin: jokainen kokee osallisuuden eri tavalla ja kokemus osallisuuden riittävydestä on jokaisella yksilöllä oma.

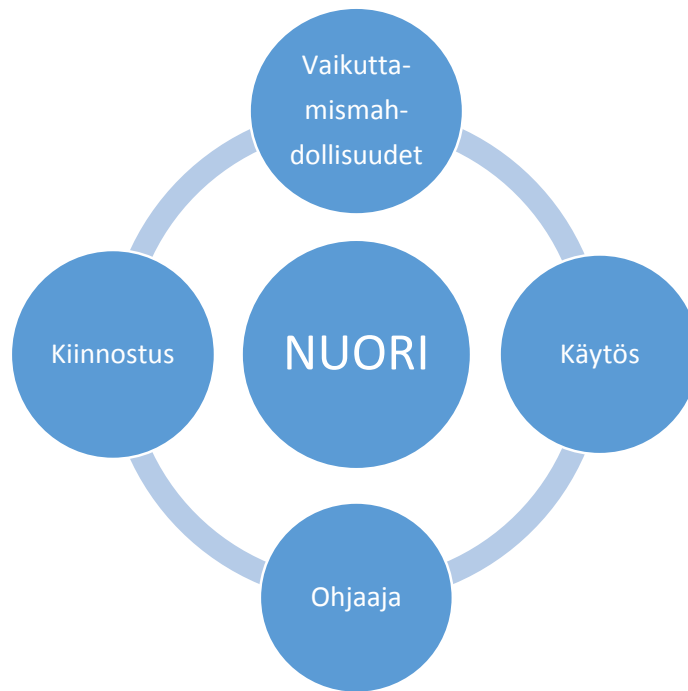
Nuoret kokivat, että heitä kohdellaan nuorisokodissa epätasa-arvoisesti. Suurin osa koki, että heidän mielipiteillään ei ole vaikutusta, vaikka sitä joskus oli heiltä kysytty. Hotari (2007, 74) on luonut kuulluksi tulemisen mallin. Kuulluksi tuleminen rakentuu viidelle asialle, jotka ovat järjestyksessään kunnioitus, luottamus, yhteistyö, avoimuus sekä aika. Nämä viisi asiaa tuntuivat haastatteluaineiston perusteella olevan joko olemattomia tai vain yksi nuorista oli kokenut jonkin näistä osa-alueista toimivan. Kaksi nuorista, jotka kokivat olevansa huonommassa asemassa kuin kolmas nuorista, eivät todennäköisesti tunne saavansa kunnioitusta nuorisokodissa tai pystyvänsä kunnolla luottamaan nuorisokodin henkilökuntaan. Miten voidaan tehdä yhteistyötä, jos molemminpuolista kunnioitusta ja luottamusta ei ole?

Haastattelujen aikana nuoret tuntuivat vastaavan mielellään kysymyksiin ja kertovan mielipiteensä. Näin ei kuitenkaan haastattelujen perusteella voida todeta aina käyneen nuorisokodin sisällä. Voidaankin kysyä, johtuuko heidän haluttomuutensa kertoa mielipiteitä tai vähäinen osallisuuden tunteensa siitä, ettei heitä kannusteta tarpeeksi osallisuuteen? Jos nuoret pääsisivät juttelemaan aikuiselle, jolla on nuorten omasta mielestä heille tarpeeksi aikaa sekä oikeaa kiinnostusta, niin voisiko tilanne olla toinen? Tällaisen kuuntelijan on todettu lisäävän nuorten halua kertoa mielipiteitään (ks. Oranen 2008, 43).

Lasten ja nuorten osallisuuteen on eriarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota, oli kyseessä sitten tämä kyseinen organisaatio tai mikä tahansa muu lastensuojelulaitos. Nuorisokodissa eletyllä ajalla on tärkeä merkitys nuoren myöhempään elämään (ks. Reinikainen 2009, 194). Kun nuori saa osallistua ja vaikuttaa asioihinsa sekä tuntee mielipiteillään olevan merkitystä, niin vaikutukset myöhempään elämään voivat olla hyvinkin positiivisia.

6.3 Nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen yhteydessä olevat tekijät

Osa nuorista kritisoi haastatteluissa sitä, miten jotkut nuorista ovat saaneet esimerkiksi tulla myöhemmin illalla takaisin nuorisokotiin, kuin jotkut toiset. Muutenkin nuoret tuntuivat olevan sitä mieltä, että säännöt ja nuorten kohtelu ovat kiinni siitä, millaisessa ”asemassa” he nuorisokodissa ovat. Nuorten mielestä ne, joista henkilökunta pitää, saavat parempaa kohtelua, kuin ne, joista ei pidetä. Haastattelujen perusteella saimme kuitenkin vaikutelman, että nuorten oma käytös on verrattavissa suoraan siihen, miten heitä kohdellaan.

KUVA 2. Nuoren osallisuuden ja vaikuttamiseen yhteydessä olevat tekijät nuorisokodissa

Yllä oleva, haastattelujen perusteella luomamme kaavio kuvaa hyvin sitä, mitkä eri tekijät vaikuttavat nuorisokotiin sijoitetun nuoren osallisuuden ja vaikuttamiseen. Nuoren oma käytös voi osaltaan vaikuttaa nuoren ohjaajalta saamaan kohteluun joko positiivisesti tai negatiivisesti. Jos nuori on asiallinen ja hyväkäytöksinen, niin luultavasti tällöin ohjaaja kohtelee nuorta hyvin. Tämä voi johtaa siihen, että nuoren kiinnostus osallisuuden ja vaikuttamiseen kasvaa, ja tällöin ohjaaja ohjaa mielellään nuorta erilaisten vaikuttamismahdollisuuksien pariin. Jos nuori käyttäytyy huonosti ja tämän vuoksi henkilökunta joko tietoisesti tai tiedostamatta kohtelee nuorta jopa huonosti, niin tällöin nuori saattaa kokea, ettei hänellä tai hänen mielipiteillään ole väliä. Tämän seurauksena nuori ei välttämättä edes ymmärrä tai tiedosta vaikuttamismahdollisuuksiaan eikä huonon käytöksen vuoksi nuorelle niitä edes tarjota.

Kun nuori kokee oman mielipiteensä tulevan kuulluksi ja sillä olevan erityistä merkitystä, niin tämä voi edesauttaa luottamussuhteen syntymistä. On mahdollista saada nuori olemaan innostunut vastuunottamisesta hänen oman elämäntilanteensa parantamiseksi, kun kasvattajan suhtautuminen nuoreen on kiinnostunutta ja jopa innostunutta. Kun nuori kokee, että ohjaaja on aidosti kiinnostunut hänen asioistaan ja osoittaa sen myös nuorelle tukemalla häntä, niin tämä voi tukea entisestään nuoren osallisuutta. Nuoren on hankala arvostaa itseään, jos hän kokee muiden häneen kohdistuvien

asenteiden tarkoittavan sitä, että hän on täysin hyödytön, kyvytön tai tarpeeton. Tämä saattaa johtaa siihen, että nuorelta ei löydy itseluottamusta kehittää lahjojaan tai tehdä mitään arvostettavaa. (Purjo 2013, 33-35.)

Osallisuudessa on kyse siitä, että nuori pääsee ilmaisemaan itseään ja omia mielipiteitään ja ne otetaan myös huomioon. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että jokaiselle nuorelle annetaan mahdollisuus ilmaista itseään hänelle luontevalla tavalla. Kaikki nuoret eivät välttämättä osaa tai uskalla ilmaista itseään sanallisesti, vaan joillekin on helpompaa esimerkiksi maalaaminen, valokuvaaminen tai kirjoittaminen. Kun itseilmaisua tuetaan ja siihen annetaan erilaisia tapoja, niin nuori saattaa kokea, että hänen omalla mielipiteellään on merkitystä ja sille annetaan arvoa.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Kyseisessä lastensuojelulaitoksessa oli haastatteluhetkellä neljä nuorta, joista kolmelle saimme haastatteluluvan ja he kaikki lopulta osallistuivat haastatteluihin. Voidaan siis todeta, että haastatteluiden perusteella on saatu varmasti kattava aineisto kyseisen nuorisokodin sen hetkisestä osallisuuden toteutumisen ja toteuttamisen tilasta. Olisi ollut tietysti ihanteellista saada kaikki neljä nuorta haastatteluun, jotta olisimme saaneet kaikilta sillä hetkellä nuorisokodissa sijoitettuina olevilta nuorilta omat mielipiteet ja näin olisimme saaneet vielä monipuolisemman ja kattavamman aineiston nuorisokodin sen hetkisestä osallisuuden toteutumisesta.

Toisen haastatteluista toteutimme parihaastatteluna, mikä oli käytännön sanelemaa eikä meidän valintamme. Pelkäsimme ensin, että nuoret eivät vastaisi niin avoimesti toistensa seurassa haastattelukysymyksiin, mutta yllätyimme positiivisesti. Koemme, että opinnäytetyön luotettavuus ei ole kärsinyt tällaisesta haastattelusta. On tietenkin mahdollista, että nuoret ovat tiedostamattaan herkästi olleet samaa mieltä toistensa kanssa. Molemmilta nousi erilaisia asioita, sekä positiivisia että negatiivisia, liittyen nuorisokodin osallisuuteen.

Nigel Thomasin (2000) osallisuuden ulottuvuuksien käyttäminen tulosten analyysin pohjana oli opinnäytetyön teon kannalta toisaalta hyvä, mutta toisaalta haastava ratkaisu. Osallisuuden ulottuvuudet kulkevat rinnakkain, eikä yhden toteutuminen edellytä toisen toteutumista. Ne voidaan siis nähdä yhtäläillä toteutuvina kokonaisuuksina.

Tuloksissa toteamme, että mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin on toteutunut hyvin nuorisokodissa ja verrattaessa muihin kaikista parhaiten. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuoret saisivat tehdä nuorisokodissa koko ajan tai paljon itsenäisiä päätöksiä. Vaikka jokin ulottuvuuksista toteutuu kohtalaisesti, niin se ei tarkoita, etteikö kyseisessä ulottuvuudessa jotkut yksittäiset asiat toteutuisi jo hyvin. Nuoret ovat haastatte- luissa voineet jättää myös sanomatta asioita, jotka olisivat voineet avata enemmän joidenkin osallisuuden ulottuvuuksien toteutumista. Tämän vuoksi ulottuvuudet eivät täydellisesti soveltuneet osallisuuden toteutumisen mittaamiseen.

Herää kysymys siitä, miten voidaan mitata osallisuuden ulottuvuuksien toteutumista oikein tai voiko niin edes tehdä? Jotta osallisuuden ulottuvuuksia voitaisiin analyysin tukena hyödyntää täydellisesti, niin täytyisi luoda jonkinlainen osallisuuden toteutu- misasteikko, jonka avulla voisi tulkita osallisuuden toteutumista. Tiettyjen asioiden pitäisi toteutua, jotta ulottuvuus toteutuisi hyvin ja jos taas jokin asia ei toteutuisi ol- lenkaan, niin ulottuvuus toteutuisi huonosti. Tällaisen asteikon kokoaminen voisi olla haastavaa, sillä jokaisella nuorisokodilla on omat toimintatapansa. Jotkut nuorisokodit tarjoavat sijaishuollon palveluita tietynlaisille nuorille, kuten esimerkiksi päihdeon- gelmaisille nuorille. Tällaista asteikkoa kootessa täytyisi siis myös ottaa huomioon nuorisokotien erilaiset nuoret, joilla on täysin erilaisia ja eritasoisia ongelmia verrattu- na muiden nuorisokotien nuoriin. Ongelmat voivat olla eritasoisia ja erilaisia myös samassa nuorisokodissa sijoitettuna olevien nuorten keskuudessa. Mahdollisuudet osallisuuteen ja sen toteutumiseen voivat olla siis tyystin erilaisia paikasta sekä nuo- rista riippuen.

Toisaalta osallisuuden ulottuvuudet auttoivat meitä tarttumaan sellaisiin osallisuuden muotoihin yksilöllisesti, mitkä helposti saattaisivat osallisuutta yleisellä tasolla tulkit- taessa jäädä huomiotta. Ulottuvuudet ottavat huomioon erilaiset osallisuuden muodot ja siten analyysivaiheessa mitään huomionarvoista ei jää pois. Myös kehittämisen kohteet nousevat hyvin tätä kautta esille, kun aineistoon on päästy perusteellisesti si- sälle ja sekä negatiiviset että positiiviset kokemukset nousevat selkeästi esille.

Opinnäytetyön tulokset eivät ole kovin yleistettäviä, koska tutkimuksemme kohdistui yhteen tiettyyn nuorisokotiin ja sen nuoriin. Jokaisella nuorisokodilla on omat käytän- tönsä ja toimintatapansa, joten vertailu eri lastensuojelulaitosten välillä on äärimmäi- sen hankalaa. Jos samanlainen tutkimus tehtäisiin kyseiseen nuorisokotiin esimerkiksi

kymmenen vuoden päästä, eivät tutkimustulokset olisi keskenään kovinkaan vertailukelpoisia. Tuloksiin vaikuttaa moni eri asia: nuoret ja henkilökunta vaihtuvat, lait voivat muuttua ja erilaisten teemojen, kuten osallisuuden, tärkeys ja sitä kautta merkitys lastensuojelun saralla voi vaihdella. Myös meneillä olevan ajanjakson ilmiöt, kuten tällä hetkellä esimerkiksi älypuhelimet, tuovat omat haasteensa lastensuojeluun.

Nuorten osallisuuden ja osallistumisen kokemuksista ei ole sijaishuollon ja lastensuojelun saralta käytännössä ollenkaan kansallista seurantatietoa (Lapsiasiavaltuutettu 2014, 147). Osallisuuden jatkuva tutkiminen ja kehittäminen ovat tämänkin vuoksi tärkeitä, sillä lyhyillä aikaväleillä tehdyt tutkimukset ovat kaikista vertailukelpoisimpia. Pitkällä aikavälillä voidaan myös luoda johtopäätöksiä tällaisten pitkään jatkuneiden tutkimusten avulla.

Jatkossa kyseinen nuorisokoti voisi tehdä kyselyjä osallisuuteen liittyen nuorille ja tätä kautta saada uusia kehittämis ehdotuksia ja –kohteita. Myös jo olemassa olevan sähköisen palautejärjestelmän voisi tuoda paremmin nuorten tietoisuuteen ja sitä kautta antaa nuorille vaikuttamisvälineen. Jatkotutkimusehdotuksemme voisi olla osallisuuskriteeristön, -luokituksen tai -ohjelman kehittäminen tai luominen joko yhteen tiettyyn tai kaikkiin lastensuojelulaitoksiin. Tällä luotaisiin oikeanlaiset puitteet osallisuuden toteuttamiselle ja toteutumiselle, jotka olisivat kaikille osapuolille – sekä nuorille että yksikön henkilökunnalle – selvät.

LÄHTEET

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

From, Kristine & Koppinen, Marja-Leena 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hellsten, Tommy 2009. Ihmisarvoinen elämä. Teoksessa Purjo, Timo & Kuusela, Jani (toim.) Tappelusta jutteluun – nuoren kohtaamisen taito. Tampere: Juvenes Print, 50-62.

Hipp, Tiia & Palsanen, Kati 2014. Lasten osallistumisen etiikka. Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun Keskusliitto. PDF-dokumentti. http://skl.fi/files/2536/Lasten_osallistumisen_etiikka.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 11.8.2015.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hotari, Kaisa-Elina 2007. Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana. PDF-dokumentti. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94283/gradu01636.pdf?sequence=1>. Ei päivitystietoa. Luettu 28.11.2014.

Hotari, Kaisa-Elina, Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 117-132.

Hynynen, Eva 2009. Astetta parempi ohjaaja. Teoksessa Purjo, Timo & Kuusela, Jani (toim.) Tappelusta jutteluun – nuoren kohtaamisen taito. Tampere: Juvenes Print, 81-89.

Ikonen, Leeni 2013. Salassa pidettävä – suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Helsinki: Julkaisuapu.

Jelli-järjestötietopalvelu 2015. Osallisuus–sanastoa. WWW-dokumentti. <http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuusaineistoa>. Ei päivitystietoa. Luettu 10.2.2015.

Jokela, Riikka 2013. Kuullaan, mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan. PDF-dokumentti. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42172/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-201309172309.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 27.11.2014.

Kaikko, Kirsi & Friis, Leila 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 76-88.

Koisti-Auer, Anna-Liisa 2009. Olen sitä mieltä, että... SOS-lapsikyylissä ja – nuorisokodissa asuvien lasten ja nuorten mielipiteitä arjesta, osallisuudesta ja oikeuksista. PDF-dokumentti. https://www.sos-lapsikyyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/Lasten_ja_nuorten_kysely.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 27.11.2014.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>. Ei päivitystietoa. Luettu 25.10.2014.

Lapsiasiavaltuutettu 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014.. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3. PDF-dokumentti. <http://lapsiasia.ssthosting.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vuosikirja-2014.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 16.11.2015.

Lastensuojelulaki 2007. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L3P11>. Ei päivitystietoa. Luettu 14.1.2015.

Lastensuojelu.info 2015. Lastensuojelun perusta. WWW-dokumentti. <http://www.lastensuojelu.info/fi/lastensuojelun-perusta.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 20.9.2015.

Lastensuojelun Keskusliitto 2005. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit – Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lesojeff, Heini, Tervahauta, Maria & Videnoja Kalle 2013. NFG:n elämäntaidollis-eettinen nuorisokasvatus. Teoksessa Lesojeff, Heini, Purjo, Timo, Tervahauta, Maria & Videnoja, Kalle (toim.) Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen. Tampere: Juvenes Print. 49-135.

Muukkonen, Tiina 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 133-143.

Muuronen, Kaisu, Sariola, Heikki & Varsa, Marjo 2009?. Sijaishuolto sisältä päin – tekijät tietäjinä. Kysely alalla toimiville. PDF-dokumentti. <http://lsl.fi/files/134/TtABbjk9.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 10.8.2015.

Määttä, Kaarina & Uusitalo, Tuula 2008. Ihmisen vahvuudet auttavat selviytymään. Teoksessa Määttä, Kaarina & Uusitalo, Tuula (toim.) Kasvatuspsykologian näkökulmia ihmisen voimavarojen tueksi. Tampere: Juvenes Print.

Nuorisolaki 2006. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>. Ei päivitystietoa. Luettu 25.10.2014.

Nurmo, Iris 2009. Nuoren kohtaamisen vaiettu vaikeus ja herkkä hauraus. Teoksessa Purjo, Timo & Kuusela, Jani (toim.) Tappelusta jutteluun – nuoren kohtaamisen taito. Tampere: Juvenes Print, 120-139.

Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämässä. Ensi- ja turvakotien liitto ry Raportti 7. Helsinki: Multiprint.

Oranen, Mikko 2014. Lapsen osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>. Ei päivytystietoa. Luettu 15.1.2015.

Pekkarinen, Elina 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Asiantuntijoiden näkökulma. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Purjo, Timo 2009. Kasvatuksellisen kohtaamisen taito. Teoksessa Purjo, Timo & Kuusela, Jani (toim.) Tappelusta jutteluun – nuoren kohtaamisen taito. Tampere: Juvenes Print, 63-80.

Purjo, Timo 2013. Mitä kasvatus voisi olla? Teoksessa Lesojeff, Heini, Purjo, Timo, Tervahauta, Maria & Videnoja, Kalle (toim.) Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen. Tampere: Juvenes Print. 10-48.

Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu 2004. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Suomen kuntaliitto. Jyväskylä: Kirjapaino Oma Oy.

Rouvinen-Wilenius, Päivi, Aalto-Kallio, Mervi, Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Nikula, Tuuli 2012. Osa 2. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Rouvinen-Wilenius, Päivi & Koskinen-Ollonqvist, Pirjo (toim.) Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjänä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011, 49-76. PDF-dokumentti. http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf. Ei päivytystietoa. Luettu 6.11.2015.

Räty, Tapio 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Suomen perustuslaki 1999. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Ei päivytystietoa. Luettu 25.10.2014.

Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>. Ei päivytystietoa. Luettu 15.1.2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26/2014. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>. Ei päivitystietoa. Luettu 15.1.2015.

Thomas, Nigel 2000. Children, Family, and the State: Decision-Making and Child Participation. Gordonsville: St. Martin's Press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Unicef 2014a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? WWW-dokumentti. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>. Ei päivitystietoa. Luettu 25.10.2014.

Unicef 2014b. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. PDF-dokumentti. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 25.10.2014.

Upanne, Mauri 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Puonti, Annamaja, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 341-345.

Vario, Pipsa, Barkman, Johanna, Kiili, Johanna, Nikkanen, Marko, Oranen, Mikko & Tervo, Jaana 2013. ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutettu. PDF-dokumentti. http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=5535297&name=DLFE-22613.pdf. Päivitetty 14.1.2015. Luettu 14.1.2015.

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄÄN HAASTATTELUUN

Osallistun Ella Rissasen ja Nina Tallqvistin nuorisokodin osallisuutta koskevaan opinnäytetyöhön haastattelun muodossa. Ymmärrän, että sanomaani voidaan käyttää myös suorina lainauksina opinnäytetyössä, kuitenkin niin ettei minua voida tunnistaa tekstistä. Haastatteluaineisto hävitään asianmukaisesti heti, kun se käy tutkimuksen kannalta tarpeettomaksi. Tutkimus julkaistaan opinnäytetyön muodossa.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

TEEMAHAASTATTELURUNKO**Perustiedot**

Minkä ikäinen olet?

Kuinka kauan olet ollut täällä nuorisokodissa?

Oletko ollut sijoitettuna aiemmin jossain muualla?

Oletko tykännyt olla täällä?

Mahdollisuudet osallisuuteen

Onko sinulla mahdollisuus osallistua päätöksentekoon?

Onko sinulla mahdollisuus vaikuttaa täällä asioihin?

Saatko tehdä omia päätöksiä?

Ovatko nuorisokodin työntekijät tukeneet tai rohkaisseet sinua kertomaan oman mielipiteesi?

Koetko saavasi tarpeeksi tietoa itseesi liittyvistä asioista?

Koetko saavasi tarpeeksi tietoa nuorisokodin sisällä tapahtuvista asioista tai muutoksista?

Hyvät kokemukset

Millaisissa asioissa tai tilanteissa mielipiteitäsi on kysytty?

Millaisissa tilanteissa koet voitavasi kertoa oman mielipiteesi?

Millaisissa tilanteissa tai asioissa koet, että mielipiteelläsi on ollut vaikutuksia?

Kelle sinun on helpointa kertoa oma mielipiteesi täällä?

Huonot kokemukset

Millaisissa asioissa tai tilanteissa mielipiteitäsi ei ole kysytty?

Millaisissa tilanteissa koet oman mielipiteesi kertomisen hankalaksi tai mahdottomaksi?

Millaisissa tilanteissa koet, että mielipiteelläsi ei ole ollut vaikutusta?

Kelle sinun on hankalinta kertoa oma mielipiteesi täällä?

Joku syy, ettei pysty kertomaan mielipidettään? onko pakko kertoa/tehdä asioita?

Toivomukset ja kehittäminen

Millaisissa tilanteissa tai asioissa toivoisit, että mielipidettäsi kysyttäisiin?

Millaisiin asioihin nuorisokodissa haluaisit vaikuttaa?

Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa vielä enemmän kuin mitä nykyään?

Millaisissa tilanteissa toivoisit, että voisit tehdä (täysin) omia päätöksiä?